Západočeská univerzita v Plzni

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Změny v obřadních zvyklostech v důsledku migrace (na příkladu ukrajinské diaspory v Plzeňském okolí)

Václav Křivanec

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Filozofická fakulta

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Změny v obřadních zvyklostech v důsledku migrace (na příkladu ukrajinské diaspory v Plzeňském okolí)

Václav Křivanec

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017 ……

Poděkování:
Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Doc. Petru Lozoviukovi, Ph.D. za cenné rady, které mi během psaní práce uděloval. Dále bych rád poděkoval svým rodičům a sestře za jejich péči, podporu a pomoc při psaní této práce. Na závěr bych rád poděkoval svým respondentům za velice milý a laskavý přístup k mému výzkumu a ochotu při vysvětlení jakékoliv nejasnosti, zejména slečně Ireně Byharové za její neskonalou ochotu.

Obsah:

1) ÚVOD: **6**

2) METODOLOGIE: **10**

3) MIGRACE: **12**

3.1) Pracovní migrace z Ukrajiny: **16**

4) RELIGIOZITA NA UKRAJINĚ: **20**

4.1) Rituál: **25**

4.2) Svátky: **26**

5) TRADICE UKRAJINSKÝCH VÁNOC: **27**

5.1) Tradice ostatních ukrajinských svátků: **33**

5.2) Ukrajinské Vánoce v českém prostředí: **38**

6) SHRNUTÍ: **41**

7) ZÁVĚR: **44**

8) LITERATURA: **46**

9) RESUMÉ: **53**

10) SEZNAM INFORMÁTORŮ: **54**

11) PŘÍLOHY: **55**

1) Úvod:

Práce si klade za cíl prostřednictvím etnografického výzkumu shromáždit a následně interpretovat relevantní data k osobám ukrajinské národnosti žijící dlouhodobě v Plzeňském kraji. Ve svém výzkumu se konkrétně zaměřím na to, jakým způsobem tato minoritní skupina slaví své svátky, zvláště Vánoce. V popředí mého zájmu bude stát otázka, do jaké míry a jak konkrétně dochází v důsledku migrace a vlivu majoritního prostředí k modifikaci původních ukrajinských oslav. Cílem této práce je dokázat, že klíčovým aspektem k zachování si tradičního způsobu oslav je udržování vztahů a kontaktu dané pospolitosti jednak s původní vlastí a jednak s kulturně homogenní skupinou lidí ve svém okolí.

Témata migrace a náboženství jsou v dnešní době mimořádně aktuální, společensky důležité a v jistém smyslu i atraktivní. Na příkladu způsobu a oslav svátků bych rád poukázal na to, jak moc právě migrace a náboženství zasahuje do životů a kulturního vědomí lidí vykořeněných ze svých dobrovolně či nedobrovolně opuštěných domovů, a jak na to následně jedinci v novém prostředí reagují. Důvodů k výběru právě tohoto tématu bylo hned několik - od osobnějších sympatií až po jistou etnologickou a geopolitickou atraktivitu této země. Ukrajina je země, „*která se v posledních dvou letech dostala do středobodu evropského politického dění*“ (Součková 2016: 107).

Na začátek je třeba zdůraznit, že na Ukrajinu jakožto zemi nelze nahlížet prostřednictvím našeho etnocentrického modelu představ o jednotě státu. Ukrajina je rozlohou na poměry evropských států velká a vlivem různých migračních proudů Němců, Poláků, Řeků, Židů a Krymských Tatarů velice heterogenní země, proto o ní nemůžeme uvažovat jako o jednotném národu bez větších sociokulturních rozdílů (Čermák/Lupták 2015: 55-56). Vlivem různých kulturních i národnostních difusí je vnitřně fragmentovaná na několik částí, které jsou z hlediska složení obyvatelstva, náboženských i ekonomických podmínek naprosto odlišné. Jak sami moji respondenti tvrdí „*západní Ukrajina je něco úplně*

jiného než východní. Stejně tak se liší střední oblasti Ukrajiny od jižní části.“ (inf. 12)

Migrace provází historii lidstva takřka od počátku věků a souvisí s rozvojem moderních společností. Zejména v posledních dekádách došlo k obrovskému nárůstu migrujících jedinců. *„Volný pohyb obyvatel je považován nejen za základní lidské právo.“* (Šišková, 2001: 10) Dle statistik Světové banky čísla dosahují rekordních 215 milionů migrantů na světě, což je tedy v globálním měřítku přibližně 3% celkové populace (Světová banka 2011).[1] *„Z nekonečně rozlehlého světa, kam se před půltisíciletím vydávaly kocábky mořeplavců, se stává ‚globální vesnice‘.“* (Sokol, 2004: 9) Ne nadarmo je tento fenomén nazýván „*turbulentním světem*“ nebo „*turbulentní migrací*“ (Papastergiadis 2000: 3-6).

Přestože žijeme v době volné a benevolentní globalizace zapříčiněné relativně dlouhodobě panujícím mírem a snahou o celosvětový otevřený a vzkvétající volný trh, kulturní, etnické, jazykové, náboženské i politické hranice brání tomu, aby mezi státy vzájemně nevznikaly odlišnosti, které mohou mít v některých případech fatální následky v podobě občanských válek, zvýšené kriminality, problematické adaptace migrantů v nově zabydlené zemi atd. *„Tolerance vůči migrantům je spojena nejen se souhlasem s pobytem cizinců na území mateřské země, ale také s přijímáním základních principů multikulturality založené na vzájemném respektu a rovnoprávnosti všech lidí bez ohledu na etnickou, rasovou nebo národnostní příslušnost.“* (Leontiyeva 2003: 22)

Svět je hranicemi geopoliticky rozparcelován na státy, které jsou zároveň nacionálně definovanými pomyslnými společenstvími (Anderson 1991).[2] Uvnitř těchto států jsou obyvatelé rozděleni na skupinu majoritní a minoritní. Přičemž majorita má dominantní postavení vůči všem

[1] Dle (Sanderson 2004)
[2] Citováno podle (Janků 2006)

etnickým, ekonomickým či náboženským minoritám. „*Existují různé modely adaptace migrantů do majoritní společnosti od úplné naturalizace a postupného získávání občanství po absolutní vyloučení, sociální či ekonomickou marginalizaci a formování tzv. trvalých etnických enkláv.*“ (Leontiyeva 2003: 22) Aby se tedy nově příchozí migrant rychle a úspěšně zapojil do majoritního a společensky uznávaného rámce chodu společnosti uvnitř daného státu, musí se zorientovat v novém sociálním a kulturním prostředí. Toto prostředí zahrnuje celou škálu aspektů ve společenské dimenzi, od zákonů až po náboženské tradice.

Náboženství neoddiskutovatelně patří k jednomu ze zásadních determinantů kolektivního vědomí a kultury v rámci národa. *„Náboženství je reálný, životní, osobní vztah člověka k transcendentní zkušenosti.“* (Štampach 1992: 10) Přestože v moderní době má percentuální zastoupení počtu věřících spíše klesající tendenci, dodnes je náboženství považováno za jeden ze základních pilířů kultury. Lze jej totiž považovat za elementární součást lidského života a lidstva obecně. Již od počátku věků totiž poskytuje člověku *„symboly a rity, pomocí nichž si buduje významuplný svět, v němž se může orientovat a přežít uprostřed mocných sil jinak nevysvětlitelné a nepředvídatelné přírody*“ (Weber 1998: 139). Mircea Eliade to také vysvětluje tvrzením, že náboženský člověk touží žít v *posvátném* světě a tak tedy opakuje dílo bohů a vytváří tím prostor posvátný (Eliade 2006: 22*).* V tomto prostoru žije člověk jak věřící, tak i nevěřící.

Existují různé přístupy k výkladu samotné definice náboženství. Durkheim definuje náboženství jakožto „*jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem*“ (Durkheim 2002: 55-56). Přístup Clifforda Geertze je v tomto ohledu ještě razantnější. Tvrdí totiž, že náboženství má vliv i na samotné jednání a chování lidí (Geertz 2000: 106) a definuje náboženství jakožto *„1) systém symbolů, které 2) v lidech ustavují silné, pronikavé a dlouhotrvající nálady a motivace tím, že 3) formují pojmy obecného řádu bytí a 4) obdařují tyto pojmy takovým*

nádechem skutečnosti, že 5) se tyto nálady a motivace zdají jedinečně realistické“ (Geertz: 107). Pro téma mé práce je ale důležité pouze to, že *„náboženský život a náboženské projevy lidí se ve všech případech odehrávají v tomto světě naší společné zkušenosti“* (Sokol 2004: 12).

Obřadní zvyklosti, ceremonie nebo svátky obecně jsou zajímavým předmětem zkoumání nejen v akademické sféře. Obzvláště náboženské tradice budí zájem i u široké veřejnosti. Zkoumání svátků nám totiž poskytují určitý náhled do kultury daného národa a do intersubjektivní sféry dané pospolitosti. Svátky a sváteční obřady obecně fungují jako duchovní tmel nejen rodiny, ale i celé společnosti a to i z globálního hlediska. *„Neexistuje žádná společnost, jež by necítila potřebu pravidelně udržovat a upevňovat kolektivní pocity a ideje utvářející její jednotu a osobitost.“* (Durkheim 2002: 460) *„Vánoční svátky jsou pevně zakotveny v dějinách i v současnosti“* (Frolec 1988: 17). Pro každý národ, etnikum a kulturu existují charakteristické způsoby oslav a dokonce i svátky samotné. *„U evropských národů i národů jiných světadílů patří k největším svátkům v roce Vánoce. Po celém světě mají mnoho společného, ale také zvláštního.“* (Frolec 1988: 9)

Co se ovšem stane, když se náhle určitá skupina jedinců uznávající jinou tradici ocitne v kulturně i nábožensky odlišném prostředí, kde jsou tradice jiné nebo ceremoniální způsoby neshodné s tradicí původní? Jakým způsobem jsou původní tradice vlivem migrace ovlivněny nebo snad postupně úplně mizí? Jsou ukrajinské ceremonie natolik silné, že se i přes jejich vykořenění z původního kulturního prostředí, dokážou úspěšně udržet? Probíhá ritus oslav v rámci rodiny v ukrajinské diaspoře stejně nebo se naopak přejímají zvyklosti nové? Mísí se prvky tradic ukrajinských a tradic zemí, kde se migranti nově usídlili, nebo jsou rozmělněny natolik, že oslavy naopak neprobíhají vůbec? Vznikne prolínáním tradic dvou kultur úplně nový způsob oslav? Těmto a mnoha dalším otázkám se chci ve své práci věnovat.

2) Metodologie:

Ve svém výzkumu se snažím zachytit a popsat změny v obřadních zvyklostech v ukrajinské tradici svátků, zejména Vánoc, ovlivněné migrací do jiného kulturního a náboženského prostředí. Zkoumaným vzorkem jsou lidé ukrajinského původu dlouhodobě žijící na území České republiky a to konkrétně v Plzni a okolí. Data byla vytvářena a shromažďována prostřednictvím přímého kontaktu s představiteli dané pospolitosti (zúčastněné pozorování) a dále metodou biografických, polostrukturovaných a skupinově vedených rozhovorů. Důležitou částí mého výzkumu byla také rešerše relevantní literatury zapadající do kontextu mého tématu a to včetně internetových zdrojů.

Zhruba polovina rozhovorů byla nahrávána na diktafon. Tyto záznamy jsem následně analyzoval a vybral pro svůj výzkum relevantní části, které jsem poté použil přímo ve svém textu. Nejvyužívanější a nejefektivnější způsob sběru dat v mém výzkumu reprezentovaly narativní, mnohdy i skupinové rozhovory, kdy respondenti sami bez dotazování hovořili a vyprávěli o svém životě a zkušenostech. Narace nebo vyprávění totiž představuje *„kulturní techniku, která činí minulé uchopitelným a pochopitelným tím, že je sdělováno to, co je považováno za zajímavé, důležité, tedy hodné pro další předávání“* (Lozoviuk 2005: 30).

Veškeré rozhovory se týkaly výhradně obřadního ritu Vánoc jak v ukrajinské tradici, tak i české, abych se dozvěděl, jak migrace a adaptace na kulturně i religiózně nové prostředí ovlivnila průběh způsobu oslav samotných svátků. Během rozhovorů měli respondenti tendenci častokrát měnit téma a začít mluvit o jiných kulturních i sociálních odlišnostech, které sami považovali za zajímavé, ale často nesouvisely s rituálními tradicemi a procesy v období svátků. Proto bylo potřeba mnohokrát respondenty usměrnit a přivést zpět na tok relevantních informací.

Když informátoři hovořili o národních reáliích nebo názvech různých pokrmů, jmen, svátků apod., mluvili rodným jazykem – používali tedy ukrajinské názvy. Některé z nich jsem používal i ve svém textu. Nepoužívám však azbuku. Pro lepší přehlednost a čitelnost textu jsem zvolil psaní ukrajinských názvů latinkou. Dále také za jakoukoliv parafrází či citací slov mých respondentů uvádím ne jméno nýbrž číslo informátora, z důvodu toho, že si přáli být anonymizováni. Tento anonymizovaný seznam respondentů, se kterými jsem dělal rozhovor včetně jejich křestních jmen, věku, pohlaví a národnosti, je uveden na konci této práce v části 10 s názvem *Seznam informátorů.*

V terénu se pracovalo velice dobře. Respondenti byli přátelští a vstřícní. Neměli problém hovořit o jakýchkoliv tématech týkajících se jejich dřívějšího života na Ukrajině. Než jsme se ale v diskusi dostali k tématům ukrajinských tradic, zvyků a celkově života na Ukrajině, museli jsme nejdřív odbourat určitou “bariéru mlčenlivosti“ a s postupně získávanou důvěrou „uvolnit“ respondenty k otevřené debatě. Záměrně o již zmíněné bariéře nemluvím jako o tabuizovaném tématu, jelikož o tom sami chtěli mluvit, jen zkrátka nejsou zvyklí povídat si o těchto záležitostech. Považují to za samozřejmé a už vůbec nemají ve zvyku diskutovat o na toto téma s někým mimo jejich intersubjektivní identitu.

Naopak téma, o kterém respondenti nechtěli mluvit vůbec, byl vztah Ukrajiny s Ruskem. Respektive jejich osobní názor na věc. Přestože většina mých informátorů pocházela ze stejné oblasti - tedy i sociokulturního prostředí - v otázce ukrajinsko-ruské politiky nebyli vůbec sjednocení, a často tato debata vyvolávala neshody a argumentační konflikty. Jelikož toto téma nesouviselo s cílem mého výzkumu, respektoval jsem mlčenlivost svých informátorů a v tomto ohledu dál nerozvíjel diskusi. To, že se příslušníci stejné sociokulturní identity neshodnou v tak významné otázce, je přinejmenším zajímavý poznatek a poukazuje na to, jak komplikovaný a nejen pro nás nepřehledný politický problém na Ukrajině panuje. Proč je pro ně zrovna toto téma tabu více

než všechny ostatní a nechtějí o něm hovořit s někým méně zasvěceným, je již předmětem dalšího zkoumání.

Považuji také za důležité, hned na začátku upozornit čtenáře na to, že takřka celý vybraný zkoumaný vzorek osob ukrajinské národnosti pochází z celostátního hlediska ze stejné oblasti a to z venkovské oblasti západní Ukrajiny. Jejich výpovědi tudíž poskytnou náhled pouze do jedné oblasti Ukrajiny a jejich obyvatel. Z hlediska rozrůzněnosti země považuji zobecňující studium etnografie celé Ukrajiny za obzvláště náročné, až téměř nereálné. Tato v jistém slova smyslu homogenita mých informátorů ovšem nabízí i výhody a to především v tom, že v rámci svého výzkumu mohu porovnávat dvě oblasti a jejich vztah z hlediska migrace i rozdílů v náboženských tradicích mezi nimi.

3) Migrace:

Jak již samotný název této bakalářské práce napovídá, téma migrace bude v tomto textu naprosto stěžejní. Migrace je nejen v sociálních vědách velice frekventovaným a diskutovaným tématem. V současné době se toto téma dostalo i do popředí zájmu široké veřejnosti především díky silně medializovaným migračním vlnám z Afriky a Blízkého východu.

Migraci rozumíme jakožto pohybu „osob, skupin nebo větších celků obyvatel v geografickém a sociálním prostoru spojený s přechodnou nebo trvalou změnou místa pobytu“ (Jandourek 2007: 159), přesunu jedince nebo skupiny jedinců z bodu A do bodu B, motivovaný převážně ekonomicky (Juříčková 2012) nebo jednoduše pohybu lidí z jedné oblasti do druhé (Lanz 2013). *„V sociálně vědním diskursu pojem migrace vyjadřuje studium pohybu, stěhování či přesídlování lidí, ať je tento pohyb permanentní či dočasný, dobrovolný či nedobrovolný.“* (Henig 2007) Existuje celá řada motivací, faktorů a příčin, které migrační

procesy spouští a ovlivňují. Mám na mysli především důvody ekonomické, politické, sociální, demografické a environmentální atd. (Black 2011: 3-11).

V historii lidstva migrace probíhá takřka neustále, což je fakt, který si dnes pravděpodobně díky ustáleným a vytyčeným státním hranicím někteří lidé ne zcela uvědomují. Vytvoření států, hranic a zákonů, které formálně regulují neomezený pohyb, zapříčinilo to, že se masové migrace trochu zpomalily a počty migrantů i migračních vln poklesly. I nadále ovšem probíhají migrace především z chudých či válkou zasažených oblastí nebo zemí do přívětivějších míst pro život.

Proces migrace je označován jako abnormální situace nebo vybočení z přirozeného stavu (Janků 2006: 13-27). Pro migranta, který se rozhodl trvale usadit v cílové zemi, poté čeká dlouhý a někdy i problematický proces adaptace. *„Už se moc těším na prázdniny, až pojedu zase za kamarádama na Ukrajinu. Tady se mi moc nelíbí, ve škole mě učitelky nemaj rády a pak kvůli nim doma dostávam zaracha“* (inf. 10) stěžuje si nejmladší z respondentů, který v Čechách žije teprve dva roky na náročnou situaci, ve které se i díky svému věku nachází. *„Nově příchozí migranti se často nacházejí v napětí spojeném se změnou prostředí, jazykovou a kulturní bariérou, nebo jsou dokonce znevýhodněni na trhu práce“* (Leontyieva 2003: 22).

Přičemž *„nejlepším způsobem jak předejít marginalizaci a sociálním konfliktům je poskytnout dlouhodobě usazeným cizincům plná práva ve všech sociálních sférách“* (Castles a Miller 2009: 274). *„Základem multikulturní společnosti není pouhé přijetí a následná asimilace migrantů do většinové populace, ale spíše jejich integrace do kulturního a sociálního života majority a umožnění migrantům udržovat prvky vlastní kultury.“* (Leontiyeva 2003: 22)

To ovšem ne vždy zcela funguje a stále si můžeme všímat marginalizace migrantů ze strany úřadů, institucí ale i na trhu práce. Jedna z mých hlavních informátorek potvrzuje toto tvrzení tímto nepříliš šťastným příběhem. *„Žiju v Čechách od šesti let, česky umím líp než někteří moji bývalí spolužáci. Mám úspěšně vystudovanou střední školu s maturitou a nyní řádně pracuji. Přesto jsem měla problém koupit si nový telefon na splátky, přestože tuto službu daný obchod nabízel, jelikož nemám české občanství a Ukrajincům prodej elektrospotřebičů na splátky prý není povolen.“* (inf. 1)

„Mezinárodní migrace musí být zkoumána nikoliv samostatně, sama o sobě, ale v kontextu probíhajících a v čase se proměňujících zejména sociálních, ekonomických, politických, demografických, ale i geografických jevů a procesů.“ (Drbohlav 2015: 25) Migrace ovlivňuje bez nadsázky chod i současnou podobu světa, a bude jej ovlivňovat i nadále. Považuji tedy studium migrace a jejích procesů za důležité a v dnešní době velmi významné. *„Menšin je u nás ovšem více a podle prognóz migrace obyvatel světa bude na naše území přicházet stále více lidí z nejrůznějších koutů zeměkoule. Bude velmi důležité, jak se k sobě budeme navzájem chovat, jak si porozumíme. Komunikace musí často překonávat mnoho bariér, proto bude vyžadovat čas a trpělivost, aby nedocházelo ke zbytečným konfliktům.“* (Šišková 2001: 179)

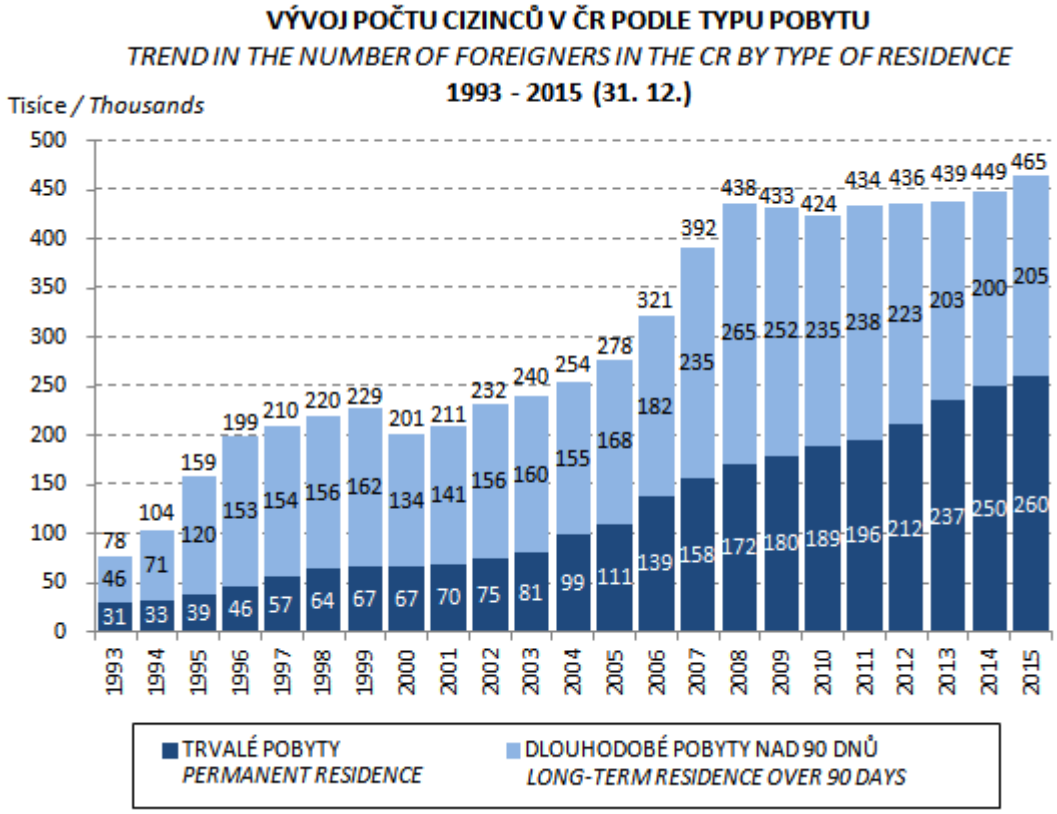

Graf 1 Vývoj počtu cizinců v ČR podle typu pobytu 1993 – 2015
Zdroj: ČSÚ 2017[3]

Antropologové tedy před sebou mají zejména v posledních letech velkou výzvu. *„Cílem antropologů ve studiu migrace je provést mezikulturní srovnání, které umožňuje zobecnění některých fenoménů napříč časem a prostorem“* (Brettell 2000: 4). Na příkladu ukrajinských migrantů a změnách v jejich obřadních zvyklostech, chci toto srovnání provést. Na základě těchto fenoménů je potřeba vyvodit nějaké závěry, které povedou k pochopení dané imigrantské minority a tedy i k lepšímu a přehlednějšímu vztahu majority k nim. *„Jejich adaptace je na jednu stranu ovlivněna samotnými psychologickými charakteristikami jednotlivců a blízkostí minoritní-imigrované a většinové populace, na druhou stranu také imigrační politikou cílové země a přístupem majority k imigrantům.“* (Leontiyeva 2003: 22)

[3] Viz https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu

3.1) Pracovní migrace z Ukrajiny:

Migrace Ukrajinců do Čech má již poměrně dlouhou historii. První výraznější stopy přítomnosti Ukrajinců v Čechách lze nalézt již v 16. a 17. století (Zilynskyj a Kočík, 2001). V 19. století také došlo k přílivu ukrajinských vysokoškoláků tzv. haličská inteligence (Leontiyeva 2004). V případě ukrajinských migrantů je důvod k jejich odchodům z rodné země jednoznačně ekonomický (Drbohlav 2003). Zejména v posledních letech na migraci může mít vliv i konflikt mezi ruskými separatisty a ukrajinskými nacionalisty. Převládají ale důvody ekonomické. *„Vždycky jsme chtěli pro našeho syna jen to nejlepší, ale nemohli jsme si dovolit zaplatit mu nějaký koníčky nebo sportovní kluby a tak.. Kdo byl bohatý, měl se na Ukrajině dobře a mohl si dovolit všechno, kdo ne, jako by nežil.“* (inf. 12)

Můj strýc, který pochází původem ze Zakarpatské Ukrajiny vzpomíná na dětství, které strávil na venkově nedaleko města Užhorod: *„U nás doma a vlastně i v celé obci i širokém okolí se stále ještě svítilo svíčkami nebo petrolejovými lampami, když jsem tam ještě žil. Maso se jedlo pouze na svátky nebo v neděli. V zimě byla zabíjačka, maso z ní se uskladnilo a žilo se z ní až do další zabíjačky, která byla většinou zase až v zimě. Žilo se v domech s doškovými střechami a pracovalo se na polích, od brzkého rána až do podvečera.“* (inf. 7)

Ukrajina je velice chudá země. Proto se Ukrajinci snaží pronikat do zemí ekonomicky silnějších a stabilnějších, ale zároveň i jazykově a kulturně blízkých. Do tohoto rámce zapadá jednoznačně Česká republika, ale i Slovensko. Proto jsou Ukrajinci hned po Slovácích nejpočetnější komunitou cizinců v České republice (Leontiyeva 2006: 33) a z hlediska ilegální imigrace navíc představují pravděpodobně nejpočetnější komunitu cizinců vůbec v Čechách vůbec (Drbohlav 1997).

R02 Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje; 2004/06 - 2016/12

Foreigners in the CR - provisional data - quarterly; 2004/06–2016/12

Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie — *Source: Directorate of the Alien Police Service*

Datum *Date*	Celkem *Total*	Muži *Males*	Ženy *Females*	Nezjištěno (pohlaví) *Not identified (sex)*	Trvalý pobyt *Permanent stay*	Ostatní typy pobytu *Other types of stay*	Ukrajina *Ukraine*	Slovensko *Slovakia*	Vietnam *Viet Nam*	Rusko *Russian Federation*	Německo *Germany*	Polsko *Poland*	Ostatní *Other*
31.12.2016	496 413	279 662	216 751	-	273 399	223 014	110 245	107 251	58 080	35 987	21 216	20 305	143 329
30.9.2016	487 751	274 816	212 935	-	270 492	217 259	108 533	105 905	57 841	35 512	21 095	20 216	138 649
30.6.2016	480 191	270 683	209 508	-	268 323	211 868	107 614	104 627	57 680	35 386	20 957	20 072	133 855
31.3.2016	473 516	266 956	206 560	-	265 371	208 145	106 788	103 072	57 389	35 214	20 632	19 971	130 450
31.12.2015	467 562	263 882	203 680	-	261 553	206 009	106 019	101 589	56 958	34 972	20 464	19 840	127 720
30.9.2015	461 880	260 847	201 033	-	258 813	203 067	105 153	100 241	56 659	34 757	20 315	19 738	125 017
30.6.2015	458 229	258 912	199 317	-	255 556	202 673	104 438	98 969	56 623	34 870	20 197	19 684	123 448
31.3.2015	455 570	257 424	198 146	-	253 333	202 237	104 433	97 703	56 559	34 939	19 896	19 654	122 386
31.12.2014	451 923	255 534	196 389	-	251 342	200 581	104 388	96 222	56 666	34 685	19 687	19 626	120 649
30.9.2014	448 727	253 824	194 903	-	249 472	199 255	104 272	95 049	56 855	34 438	19 500	19 571	119 042
30.6.2014	446 503	252 599	193 904	-	246 853	199 650	104 290	93 752	57 289	34 473	19 316	19 499	117 884
31.3.2014	445 565	251 979	193 586	-	244 283	201 282	105 167	92 367	57 544	34 112	18 907	19 459	118 009
31.12.2013	441 536	249 915	191 621	-	238 904	202 632	105 239	90 948	57 406	33 415	18 507	19 452	116 569
30.9.2013	437 581	247 616	189 965	-	230 309	207 272	106 714	89 273	57 177	32 827	18 099	19 378	114 113
30.6.2013	438 636	248 440	190 196	-	224 287	214 349	109 316	88 162	57 187	33 387	17 979	19 325	113 280
31.3.2013	437 269	248 017	189 252	-	219 807	217 462	110 075	87 056	57 159	32 986	17 404	19 284	113 305
31.12.2012	438 213	249 170	189 043	-	214 027	224 186	112 647	85 807	57 360	33 281	17 149	19 235	112 734
30.9.2012	438 870	250 222	188 648	-	208 396	230 474	115 153	84 607	57 762	33 355	16 895	19 156	111 942
30.6.2012	437 858	250 224	187 634	-	204 318	233 540	116 371	83 481	57 914	33 197	16 532	19 089	111 274
31.3.2012	436 578	250 048	186 530	-	200 972	235 606	117 330	82 434	58 068	32 764	16 170	19 045	110 767
31.12.2011	436 389	250 285	186 104	-	198 051	238 338	119 025	81 253	58 265	32 709	15 763	19 058	110 316
30.9.2011	408 036	234 875	173 161	-	195 865	212 171	109 012	80 235	56 055	28 143	15 418	18 989	100 184
30.6.2011	417 424	240 301	177 123	-	193 708	223 716	114 014	79 315	57 552	29 801	15 246	18 890	102 606
31.3.2011	425 167	245 473	179 694	-	191 337	233 830	118 986	78 289	58 660	31 015	15 079	18 843	104 295
31.12.2010	425 301	244 810	180 491	-	189 962	235 339	124 339	71 780	60 301	31 941	13 871	18 242	104 827
30.9.2010	425 568	246 148	179 420	-	187 840	237 728	126 521	71 676	60 605	31 297	13 577	18 328	103 564
30.6.2010	426 498	247 609	178 889	-	185 437	241 061	128 085	71 394	60 962	31 162	13 228	18 487	103 180
31.3.2010	430 310	251 298	179 012	-	183 674	246 636	130 561	71 950	61 067	30 860	13 386	18 857	103 629
31.12.2009	433 305	254 889	178 416	-	181 161	252 144	131 977	73 446	61 126	30 395	13 792	19 273	103 296
30.9.2009	437 251	259 566	177 685	-	177 769	259 482	133 033	75 915	60 996	29 479	15 087	20 155	102 586
30.6.2009	442 506	264 818	177 688	-	175 882	266 624	134 456	77 432	61 063	29 044	16 123	21 378	103 010
31.3.2009	443 268	266 303	176 965	-	174 837	268 431	133 570	77 614	60 892	27 779	16 456	21 936	105 021
31.12.2008	438 301	264 424	173 877	-	172 927	265 374	131 965	76 034	60 258	27 178	17 496	21 710	103 660
30.9.2008	424 212	255 915	168 297	-	169 402	254 810	128 051	74 188	58 359	25 780	16 953	21 463	99 418
30.6.2008	413 794	250 150	163 644	-	166 474	247 320	126 588	72 326	56 659	24 883	17 659	21 205	94 474
31.3.2008	402 320	243 157	159 163	-	162 332	239 988	125 453	70 394	54 550	23 722	16 732	20 909	90 560
31.12.2007	392 087	236 813	155 274	-	158 018	234 069	126 526	67 880	50 955	23 303	15 701	20 607	87 115
30.9.2007	376 210	227 056	149 154	-	153 511	222 699	122 778	65 729	47 131	22 093	14 496	20 287	83 696
30.6.2007	356 014	214 846	141 168	-	148 560	207 454	114 980	63 317	45 023	20 776	13 094	19 803	79 021
31.3.2007	339 589	204 045	135 544	-	144 350	195 239	108 684	60 842	43 261	19 797	11 549	19 369	76 087
31.12.2006	321 456	192 803	128 653	-	139 185	182 271	102 594	58 384	40 779	18 564	10 109	18 894	72 132
30.9.2006	308 096	184 546	123 550	-	131 884	176 212	98 438	56 036	39 418	17 724	8 806	18 557	69 117
30.6.2006	295 955	176 854	119 062	39	125 849	170 106	93 466	54 201	38 566	16 906	8 116	18 386	66 314
31.3.2006	287 371	171 303	116 043	25	116 058	171 313	90 221	51 970	37 947	16 565	7 549	18 126	64 993
31.12.2005	278 312	165 796	112 462	54	110 598	167 714	87 789	49 445	36 832	16 269	7 187	17 810	62 980
30.6.2005	260 256	154 570	105 599	87	104 823	155 433	81 989	44 455	35 463	15 259	6 301	17 070	59 719
31.12.2004	254 294	151 710	102 360	224	99 467	154 827	78 263	47 352	34 179	14 743	5 772	16 265	57 720
30.6.2004	252 120	153 435	98 685	-	84 749	167 371	70 496	61 681	31 501	13 399	5 359	17 102	52 582
Rozdíl / *Difference* 16/12-15/12	28 851	15 780	13 071	-	11 846	17 005	4 226	5 662	1 122	1 015	752	465	15 609
Index 16/12-15/12	*5,8*	*5,6*	*6,0*	*x*	*4,3*	*7,6*	*3,8*	*5,3*	*1,9*	*2,8*	*3,5*	*2,3*	*10,9*

Pozn.: za rok 2004 a 2005 jsou k dispozici pouze pololetní údaje
Od roku 2007 se jedná o čtvrtletní předběžné údaje.

Note: 2004 and 2005 only half-yearly data are at disposal.
Since 2007 provisional monthly data.

Graf 2 Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje
Zdroj: ČSÚ 2017[4]

Je třeba také zmínit, že vztah České republiky a Ukrajiny je z hlediska migrace asymetrický. Migrace probíhá v drtivé většině pouze jedním směrem a to z Ukrajiny k nám, nikoliv naopak. Navíc Ukrajinci mířící do Čech potřebují k povolení vízum, kdežto Češi na Ukrajinu ne.

[4] Viz https://www.czso.cz/documents/11292/27320905/c01r02_201612.pdf/4240550c-17f6-4330-b8a5-8d57d1915e6d?version=1.0

Česká republika je v současné době považována za imigrační zemi, kde migranti tvoří celé 4% populace (Čermák/Lupták 2015: 53).

Osoby ukrajinské národnosti migrují především do velkých měst nebo na předměstí. Důvodem je lepší pracovní uplatnění. Buď zůstávají nastálo, když splní podmínky pro přidělení legitimace trvalého pobytu nebo mají povolení k pobytu na dobu určitou a před vypršením lhůty zažádají o prodloužení (inf. 15). Když řádně pracují, nepáchají trestnou činnost a nemají dluhy, úřady jim většinou vychází vstříc. *„Když jim dokážu, že řádně pracuju a doložím všechny ty dokumenty, co potřebujou, tak je s nima rozumná domluva.“* (inf. 18)

Dalším typem migrace je tzv. remitence (někdy také chápána jako součást pracovní migrace), kterou Drbohlav dobře popisuje ve svém textu s názvem *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence – (rozvoj)* (2015) jakožto proces, kdy migrant z jeho země původu přichází do jiné – většinou bohatší země – za účelem krátkodobého, ale rychlého výdělku peněz a posléze se s vydělanými finančními prostředky vrací zpět do své vlasti za rodinou (Drbohlav 2015: 13).

Na nějakou dobu tím může zvýšit svou životní úroveň. Může také díky remitenci vydělat dostatek peněz na nové bydlení nebo zachránit svou rodinu před bezdomovectvím či hladomorem. Velice často se ovšem stává, že remitent vydělané peníze doma velice rychle utratí, aniž by si zajistil ekonomickou stabilitu a tak se tedy znovu brzy vrací do země, která mu nabízí za stejnou práci větší plat. Tím se tedy dotyčná osoba dostává do začarovaného kruhu (Drbohlav 2015).

Na toto téma navazuje Yana Leontiyeva ve své knize *„Cizinci v ČR: ‚my‘ a ‚oni‘?“* tvrzením, že *„Většina přistěhovalců ve světě stejně jako v ČR se skládá z ekonomicky aktivních aktérů tzv. cirkulační pracovní migrace, tj. fenoménu přetrvávajícího dočasného stěhovaní za účelem zvýšení vlastního ekonomického statusu nebo ekonomického statusu své*

rodiny v mateřské zemi. Podle některých teorií cirkulační migrace je fází dlouhodobějšího procesu, během kterého intenzita vztahu se zdrojovou zemí postupně klesá a jedinec se jednou navždy usazuje v cílové zemi.“ (Leontiyeva 2003: 22)

Ukrajinci během krátkodobého nebo trvalého pobytu v Čechách pracují v oblastech manuálních a pomocných prací především na stavbách, ale i v průmyslových odvětvích – textilky, automobilky nebo zemědělství. Migrují především mladí bohatí muži, kteří se často vrací navštívit svou mateřskou zem. Ženy obsazují pozice v maloobchodě, zdravotnictví nebo jako pomocnice v domácnosti (Čermák/Lupták 2015: 55).[5] U ukrajinských migrantů je relativně vysoké vzdělání záměrně podhodnoceno. (Lupták/Drbohlav 1997).

Vzhledem k současné napjaté politické situaci, občanské válce a velice špatné socioekonomické úrovni na Ukrajině, migrují do zemí příznivějších pro život nejen jednotlivci, ale i celé rodiny, které se snaží adaptovat se na nové prostředí a vytvořit si zázemí pro svůj nový život. *„Mám Ukrajinu rád, ale to, co se tam dělo v posledních letech, mě dost vyděsilo, rozhodli jsme se s manželkou, že už tam nechceme dále zůstat. Konflikty během občanské války se vyostřovaly víc a víc, a já chtěl bezpečí pro sebe i svojí rodinu.“* (inf. 18)

Přestože o Ukrajině nejen moji respondenti mluví převážně v superlativech, do své vlasti se vracet nechtějí a pokud ano, tak jen na krátkodobou návštěvu svých známých nebo příbuzných (inf. 3). *„Kdyby měla být 3. světová válka, tak bych jel bránit Ukrajinu, protože za Ukrajinu bych položil život, za Česko ne.“* (inf. 4) Život v Čechách jim vyhovuje, i když si to častokrát ani sami nechtějí přiznat. Velice neradi mluví o špatných zkušenostech prožitých v jejich původní zemi, ovšem z hlediska

[5] Autoři zde odkazují na diplomovou práci Veroniky Vichnarové (2014) – viz https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/138204/

socioekonomických důvodů uznávají, že v České republice se mají lépe a do své původní země se vracet většinou nechtějí.

„Miluju Ukrajinu, pořád to pro mě bude moje matička vlast a srdcová záležitost a nikdy na svojí rodnou zemi nezapomenu, ale vrátit už bych se asi nechtěl. Je tam draze. Netvrdím, že mi to tady úplně ve všem vyhovuje, ale už jsem si zvykl. Platy jsou na Ukrajině výrazně nižší než tady, ale ceny jsou stejné, někdy i vyšší. Kdo by se chtěl vracet?“ (inf. 9) Tento ambivalentní vztah byl v jisté míře zaznamenán u téměř všech mých respondentů. Je také dobře zachycen ve filmu Haliny Pawlowské z roku 1994 s názvem *Díky za každé nové ráno.*[6]

4) Religiozita na Ukrajině:

Než se dostaneme k samotným svátkům a následně jejich modifikacím v jiném náboženském prostředí, je třeba nastínit, co náboženství ve vztahu k církvi vůbec znamená. Lze to definovat jako *„jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, to jest k věcem odtažitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev"* (Durkheim 2002: 55-56). Každá církev má odlišný výklad a přístup k chápání náboženství a světa obecně. Je tedy nutné zorientovat se v tom, v jakém religiózním prostředí se migranti přicházející do českého katolického prostředí vyskytovali.

Přestože je na Ukrajině považováno za oficiální náboženství křesťanská pravoslavná církev,[7] vnitřní členění je trochu složitější. Velké procento věřících zastupuje nejen pravoslavné (ortodoxní) křesťanství, ale i řeckokatolickou církev, která dle náboženských tradic vychází z katolictví a spadá tedy pod neoficiální správu Říma. Řeckokatolická

[6] Viz http://www.csfd.cz/film/8664-diky-za-kazde-nove-rano/prehled/
[7] Některé zdroje dokonce považují Ukrajinu za jednu z vůbec nejvíce pravoslavných zemí na světě viz http://www.vanocevesvete.com/ukrajina.php

církev má podobnou tradici jako církev katolická, avšak v modifikované podobě, jelikož ve východní Evropě převládá pravoslaví. „*Na západě Ukrajiny má největší vliv řeckokatolická církev a ukrajinská autokefální pravoslavná církev. Je tam ale i přítomná pravoslavná církev kyjevského a moskevského patriarchátu.*“[8]

Zhruba 6-7 milionů ortodoxních věřících se hlásí k Moskevskému patriarchátu a 2-3 milionů ke Kyjevskému patriarchátu. *„Čím dále na východ pak ubývá řeckých katolíků a jsou tam jen pravoslavní moskevského a kyjevského patriarchátu asi v poměru jedna k jedné. A dál na východ dominuje pravoslavná církev moskevského patriarchátu.“*[9] Tzv. ukrajinská autokefální pravoslavná církev má sice menší zastoupení věřících hlásící se k této církvi, nicméně je i tak považovaná za oficiální kategorii v rámci vnitřního členění ortodoxní církve na Ukrajině.

„*Všechny tyto církve se přitom hlásí k tzv. východnímu ritu, takže jejich věrouka i obřady jsou si velmi podobné. Problém je ale v detailech, daných historickým vývojem. Například řeckokatolická církev se odštěpila od pravoslaví roku 1596. Měla překonat tzv. první velké schizma, kdy se v 11. století křesťanství rozdělilo na pravoslavnou a římsko-katolickou část. Namísto toho ovšem přinesla jen další rozdělení, protože k řekokatolíkům se přidala jen malá část pravoslavných*“ (Šiška 2010).[10] Téměř minimální zastoupení věřících na Ukrajině (méně než 2 %) má islám.[11]

Židovství v období středověku bylo rozšířené po celém území Ukrajiny. V 18. stol. se oblast Podolí stala epicentrem tzv. chasidského hnutí, které v té době bylo rozšířeno po velké části Evropy.[12] Život židů na Ukrajině a jejich kulturu poměrně hezky zachycuje režisér Zeno Dostál ve filmu (1955) natočeném podle stejnojmenné knihy Ivana

[8] Viz http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/770701
[9] Viz ibid
[10] Viz ibid
[11] Viz http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Ukrajina
[12] Viz ibid

Olbrachta (1937) *Golet v údolí.*[13] *„V době, kdy jsem na Ukrajině žil, se společnost rozdělovala na 3 hlavní náboženské skupiny. Pravoslaví, katolictví a židovství. Mezi nimi panovalo napětí a nevraživost. Obzvlášť teda mezi katolíky a pravoslavnými Rusy. V každé vesnici byl kostel a fara, ta určovala náboženskou tradici v celé obci. Tahle vesnice byla pravoslavná, tahle zase katolická. Křesťanská obec měla svého kněze, židovská rabína.“* (inf. 7)

Celkově je na Ukrajině míra náboženství mnohem vyšší než v České republice – v celosvětovém měřítku takřka ateistické zemi.[14] V naší společnosti a zemi obecně dnes *„nehraje náboženství příliš významnou roli. Nenáboženská většina o něm mnoho neví a zejména je k ničemu nepotřebuje. Pokud si ho vůbec nějak všimne, vidí ho jako ryze soukromou věc jistých lidí a skupin, která se těch ostatních nijak netýká.“* (Sokol 2004: 15) Vlivem průmyslové revoluce člověk přestal být tolik spjatý s přírodou a jejími procesy, na kterých dříve náboženské ceremonie vznikaly. V dnešní moderní společnosti původní podoba tradic a ceremonií takřka vymizela, zejména mezi mladými lidmi a v oblastech měst. *„Jistě jsou v Evropě i u nás oblasti, kde je náboženství i dnes přirozeným společenským tmelem, kde se všichni sejdou v neděli na bohoslužbách a kde se příslušnost k (určitému) náboženství pokládá za samozřejmost. Jenže jsou to oblasti spíše okrajové.“* (Sokol 2004: 16)

Přestože na Ukrajině panuje chudoba, do výstaveb pravoslavných nebo řeckokatolických kostelů se ročně investují vysoké částky. *„Ať je město nebo vesnička sebevíc chudá, skoro každá obec má svou vlastní krásnou monumentální budovu v podobě nejčastěji kostelů.“(*inf. 8) Část z respondentů tvrdí, že v každé obci jsou dokonce kostely dva a to dokonce jeden pravoslavný a druhý katolický (inf. 2), druhá část zase tvrdí, že se v obci nachází jen kostel a fara (inf. 7). Zde opět zdůrazňuji

[13] Viz http://www.csfd.cz/film/2458-golet-v-udoli/prehled/
[14] Viz http://www.wingia.com/en/news/the_telegraph_uk_mapped_these_are_the_world_s_most_religious_countries/291/

nejen kulturní, ale i náboženskou rozmanitost Ukrajiny. Většina mých informátorů ani nevěděla, že se na Ukrajině vyskytuje takto široké spektrum náboženských vyznání a směrů. *„Na Ukrajině jsou pouze dvě náboženství – pravoslavné a katolické, o žádném jiném ani nevím.“* (inf. 5) Nyní už ale víme, že v rámci celé Ukrajiny je náboženských vyznání mnohem více a nelze jej zestručnit pouze na toto binární rozdělení.

„Na Ukrajině už se mladí chlapci a holčičky ve věku pěti nebo šesti let musí umět modlit samy. Chodí se na takzvanou první zpověď. Během ní malé holčičky a chlapci stojí v první řadě u kněze. Všechno je to v rámci mše. Poté mladí pokleknou a kněz nad nimi kývá kadidlem a říká modlitbu. Poté jim dá oplatku a nechá je to zapít svěcenou vodou.“ (inf. 13) *„Chlapci jsou během této slavnostní příležitosti oblečeni v kvádrech a ženy mají bílé šatičky a na hlavě věneček z květin.“* (inf. 17) (viz. obr. 6) Tento přechodový rituál umožňuje mladým navštěvovat kostel a začít tedy plnohodnotně žít jakožto věřící.

Náboženství na Ukrajině rozdělují pouze na pravoslavné a katolické křesťanství a někteří z nich dokonce ani neví, ke které z církví se sami hlásí. *„Křtěná jsem byla v pravoslavném kostele, ale poté jsem již navštěvovala kostel katolický a to včetně první zpovědi. Od té doby, co jsem v České republice, už kostely nenavštěvuji, ani já, ani moje sestra a má matka jen zřídka a jen v období svátků.“* (inf. 2) V Plzni se nachází 2 kostely, které nábožensky založení Ukrajinci žijící zde navštěvují. Prvním z nich je kostel sv. Mikuláše, který patří řeckokatolické církvi [15] a druhým je chrám sv. Anny v centru města, který v současné době používá pravoslavná církev (Zahn 2011). V Klatovech je centrem pravoslavné církve chrám sv. Mikuláše.[16] Věřící přistěhovalci z Ukrajiny tedy mají možnost udržovat jistý kontakt s náboženstvím, které na Ukrajině vyznávali. Navštěvují je ale pouze zřídka - alespoň v rámci mého

[15] Viz http://exarchat.reckokat.cz/exarchat/dekanaty-exarchatu/plzensky-dekanat/farnost-v-plzni.html
[16] Viz http://info.pravoslaviecz.cz/klatovy/

vybraného a zkoumaného vzorku - a většinou jen starší generace, která se snaží udržet nějaký fragment z jejich dřívějšího života.

„Jsou tu ovšem také skupiny věřících lidí, a to i ve městech, které se usilovně snaží své náboženství opravdu žít. Některé si tuto těžkou úlohu zjednodušují tím, že se vůči svému okolí uzavírají a upevňují svou soudržnost pocitem oddělení nebo i ohrožení. To není samo o sobě nic špatného, znamená to však jistou rezignaci na společenské poslání, které je – jak ještě uvidíme – pro každé náboženství podstatné, a navíc to podporuje pocit těch ostatních, že se jich taková věc nijak netýká.“ (Sokol 2004: 16) *„Odchod z domova znamená potřebu hledat nové zázemí. Je to začátek složitého a často dlouhého procesu – člověk touží dobýt z nového místa pobytu co nejvíce znaků domova.“* (Dvorský 1988: 418)

„Katolíci na Ukrajině tvrdí, že je jen Bůh a pod ním je všechno. Pravoslavní zase uznávají spíše panenku Marii. V tom jsem viděla asi největší rozdíl.“ (inf. 1) Část z nich tvrdí, že katolíci a pravoslavní křesťané spolu vycházejí bez sebemenších problémů. *„Neexistují žádné striktní hranice a pravidla pro navštěvování jednoho nebo druhého kostela.“* (inf. 8) *„Celá rodina z matčiny strany vyznává církev katolickou. Otcova linie je naopak ortodoxní. Obě dvě strany se navzájem respektují a vychází spolu.“* (inf. 2) Další zase zastávají opačný názor (inf. 7).

Na tomto příkladu můžeme jasně vidět, jak moc je náboženství na Ukrajině rozdrobené a nejasné. Zároveň je ale třeba brát v potaz to, že respondenti si sami v některých otázkách nemusí být stoprocentně jistí a tak tedy odpovídají pouze formou jejich názoru na věc. Ne vždy musí mít pravdu. *„Mezi tím, co si lidé myslí, že dělají, a tím, co říkají, že dělají, a stejně i mezi tím, lidé myslí, že dělají a co skutečně dělají, bývá často zásadní rozdíl“* (Pospíšil 1997: 80). I tato multiplicita v oblasti náboženských vyznání může být na Ukrajině potenciálním zdrojem sociálních a politických problémů nebo přinejmenším napětí, které

dohromady s dlouhotrvajícím konfliktem mezi separatisty a nacionalisty vytváří ne příliš příznivé podmínky pro stabilní a klidný život.

4.1) Rituál:

„Rituál definovaný těmi nejobecnějšími a nejzákladnějšími pojmy je představení či předvedení, naplánované nebo improvizované, kterým se realizuje přechod od každodenního života k alternativnímu kontextu, v jehož rámci je proměněn všední den.“ (Bowie 2008: 149) V naší západní kultuře máme tendenci považovat rituál za něco mimořádného a výjimečného a představujeme si rituál jako nějaký mystický obřad, který se provádí za nějakým náboženským nebo tajemným účelem. Zároveň v tomto pojmu vidíme i jistou spirituální a magickou stránku věci. Rituál ovšem může být i něco naprosto normálního a přirozeného.

Pokud považujeme rituál jako *„formalizované vzorce chování předepsané pro určité sociokulturní příležitosti“* (Soukup 2009: 157), můžeme už si pod tím představit mnoho v podstatě běžných i méně běžných aktivit, které vykonáváme bez toho, aniž bychom nad tím nějak hlouběji uvažovali nebo to považovali za onen „mystický“ rituál. *„Rituál je typem ustáleného zaběhlého chování, které něco symbolizuje nebo vyjadřuje, a tak se různým způsobem dotýká vědomí jednotlivce i celé společnosti."* (Bowie 1999: 155)[17] Dle Eliadeho *„rituál reaktualizuje, všechno ukazuje tak, jako by se dělo právě teď.“* (Eliade 2004: 20) *A* tím, že se tato činnost opakuje – v případě svátků každý rok v určitém období nebo dnu – dají se tyto rituály považovat za součást kultury daného národa, etnika, náboženské společnosti či jiné podobné pospolitosti.

Rituál dále také *„stanovuje, chrání a přemosťuje hranice mezi veřejnými systémy a soukromými procesy, je to základní sociálním akt."* (Rappaport 1999: 138) Jedná se tedy o *„předepsané formální chování*

[17] Slova Talal Asada

pro příležitosti neodkázané na technickou rutinu: odkazuje na víru v mystické (nebo) neempirické bytosti či síly pokládané za první a poslední příčiny všech účinků“ (Turner 1982: 79). Vánoce jsem ve své práci pojal ne pouze jako ceremonii samotnou, nýbrž i jako rituál a cyklický proces, který nejen v rámci ukrajinské diaspory plní stmelující a symbolickou funkci. Periodické svátky mají za úkol uzavřít pevný cyklus času a otevřít nový. Cílem těchto svátků je tedy “obnovit“ čas. (Eliade 1966: 382). Ukázkovým příkladem tohoto rituálu jsou tedy bezesporu i tradiční náboženské nebo státní svátky a oslavy, zejména pak Vánoce. Jde totiž o *„čin nebo činy opakující se přesným způsobem – prováděné jedním nebo skupinou lidí za přítomnosti jednoho nebo více symbolů.“*[18]

4.2) Svátky:

Svátky, ať již náboženské či státní, jsou pilířem společnosti a kultury zároveň. Již známý řecký předsokratovský filosof Démokritos tvrdil, že *„Život bez svátků je jako dlouhá cesta bez hospod.“* (Sokol 2003) Přirovnáním svátků k hospodě evokuje pocit potřeby, kterou člověk má, když zdolává dlouhou cestu. Touto dlouhou cestou si můžeme představit stereotyp každodennosti, který prožíváme každý den mimo dny sváteční.

„Každodennost lze charakterizovat jako úhrn všedních, pravidelně se opakujících a proto předvídatelných lidských činností, vzorců chování a myšlení, které jsou základem sociální reprodukce individua, malé skupiny a takto zprostředkovaně celé společnosti.“[19] Všední je to, co se odehrává každý den. Je to efektivní a racionální jednání, které postupně vede ke vzniku rutiny a konservatismu. Sváteční dny z této rutiny vybočují (Sokol 2004). Svátky a obřady s nimi spojené dávají životu posvátný

[18] Viz přednáška Gabriely Fatkové z 15.3.2017 v rámci kurzu *Antropologické myšlení* – téma *Antropologie náboženství*
[19] Viz přednáška Petra Lozoviuka z 23.11. 2016 v rámci kurzu Úvod do evropské etnologie

charakter a činí tedy z abstraktního posvátna věc reálnou (Frolec 1988: 45).[20] Sváteční ceremonie plní v rámci společnosti celou řadu funkcí od symbolických až po stmelující.

„S rozvojem společnosti se vydělují dvě fáze společenského života: všední den vyplněný prací a svátek s uvolněním, fyzickým odpočinkem a radostí.“ (Frolec 1988: 19) V lidové kultuře ovšem mnohdy nebyla hranice mezi všedním a svátečním dnem zcela zřetelná. Slavilo se totiž ve dnech pracovních i nepracovních. Samotné vytržení svátků ze stereotypní každodennosti dělá z obřadních cyklů něco unikátního, něco na co se člověk těší a vytváří to pocit, který dohromady se samotným ceremoniálním procesem, zanechává v člověku velice silný dojem.

Svátky samotné jsou v neustálém procesu obnov, modifikací, transkulturním či transgeneračním přejímání určitých svátečních prvků atd. Frolec tvrdí, že na současnou podobu svátků má vliv i kontakt více vrstev v rámci jedné společnosti. „*Čím více se lidové svátky i lid sám dostával do kontaktu se svátky jiných společenských vrstev, tím více se zvýrazňovala jejich vnější podoba, ztrácel se původní smysl*“ (Frolec 1988:19).

5) Tradice ukrajinských Vánoc:

Zásadním rozdílem mezi našimi – českými Vánocemi a těmi ukrajinskými je ten, že se Ukrajinci řídí Juliánským kalendářem, nikoli Gregoriánským. Juliánský kalendář je posunutý o 13 [21] nebo 14 dní od kalendáře Gregoriánského. Ukrajinské Vánoce tedy začínají až po novém roce a to konkrétně 6. ledna (Vavřinová 2010: 52) během tzv. Svaté večeře (*Svjatyj večir*) a končí až 19. ledna svátkem zjevení (Ježíše).[22] Na Ukrajině se Vánoce se západní tradicí neobjevují.

[20] Citováno podle (Eliade 1966: 454)
[21] Viz http://oldukrajinistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf
[22] Viz http://www.infoukes.com/culture/traditions/christmas/

Některé prameny uvádí, že dle starých vánočních zvyků připadá *Epiphania* (zjevení Ježíše) již na datum 6. ledna (Frolec 1988: 47). Jiné zdroje také uvádějí, že Vánoční nadílka probíhá až 19. ledna[23] (Bašusová, 2015). Dále se také uvádí, že Vánoční svátky začínají na Ukrajině až 7. a trvají jen do 14. ledna.[24] Je patrné, že samotná tradice ukrajinských Vánoc není dnes zcela čitelná a zřejmá, což mimochodem potvrzují i moji respondenti, kteří se občas v tom, jak přesně má probíhat daná ceremonie, neshodnou. A to někdy i v rámci samotné rodiny.

6. ledna se po celý den drží půst. *„Děti jíst mohou, ale nesmí nic sladkého.“* (inf. 10) Ve večerních hodinách, kdy na Ukrajině začíná obřadní cyklus Vánoc, se příbuzní sejdou u nejstaršího člena rodiny a připravuje se večeře, která proběhne právě u něj (inf. 1). Schází se takovým způsobem, že přijdou k oknu domu, kde se má večeře uskutečnit, začnou zpívat koledy a poté je onen nejstarší hostitel pozve k sobě dál.

Během vánočního koledování v rámci celé obce nebo města je to jiné. Schází se skupina lidí – mladí i starší – a jdou do vsi nebo obce koledovat ke svým sousedům pod okna. Tam dostávají podobně jako u nás během Velikonoc koledu. Zváni do domu během Vánoc ovšem nejsou. Na začátku Vánoc rodina drží striktně při sobě (inf. 3). Pro rodinu jsou ale dveře na ukrajinském venkově otevřené kdykoliv. *„Nevím, jestli to je venkovským prostředím nebo naší mentalitou, ale v rámci rodiny jsme mnohem více spjatí než lidé tady v Čechách.“* (inf. 15)

Svatá večeře je ústřední tradice vánočních svátků v ukrajinských domácnostech. Svatovečerní tabule je plná oblíbených ukrajinských pokrmů (Yakovenko 2016). Cukroví se na Ukrajině nepeče (inf. 4). Typická vánoční ukrajinská specialita je tzv. *Kutia*, což je sladký ovesný

[23] Viz http://www.vanocevesvete.com/ukrajina.php
[24] Viz http://bestofukraine.com/culture/holidays-in-ukraine.html#c121 a také http://www.vanocevesvete.com/ukrajina.php

pokrm.[25] Uprostřed stolu je velká dřevěná nádoba a v ní je již zmiňovaná *Kutia*, kterou *„jí z jedné velké lžíce postupně všichni přítomní. Začíná se u nejstaršího člena rodiny. Poté se všichni společně pomodlí a Svatá večeře může začít.“* (inf. 13) *„Kutiu děláme z pšenice, máku a medu, ale jsou i jiné způsoby. Nám takhle chutná ale nejvíc.“* (inf. 8) *Kutia* je první pokrm z celé dvanáctichodové večeře (Naciuk 1997), přičemž 12 chodů připomíná 12 měsíců v roce (inf. 5). *„Na stole je celkem 12 misek s jídlem. Každý si bere co chce.“* (inf. 19) potvrzuje informátor, který žil v Kyjevě a nyní již téměř 20 let žije v Praze. Dvanáctichodovou večeři dodržuje podle ukrajinské tradice v jeho rodině dodnes.

„Obřadnost může být v jídle, pití, smíchu a dalších projevech.“ (Frolec 1988: 45) Stůl při večeři může být ozdoben stébly pšenice jakožto odkaz připomínající bohatou ukrajinskou úrodu. Dalším zvykem, čím se oslavuje úroda tentokrát u zvířat, je proces, kdy *„si pod stůl vlezou děti, které vydávají zvířecí zvuky a připodobňují tím zvířata, která jim produkují mléko, máslo, maso, vejce, peří, vlnu atd.“* (inf. 9) *„Stůl je během Svatého večera vystlaný slámou, přes ní je hozen bílý ubrus a na něm je prostírání, které schovává malé překvapení pro osazenstvo svatovečerní tabule v podobě nejčastěji peněz.“* (inf. 2) *„Na stole během večeře nesmí být vidlička, je to znamení ďábla.“* (inf. 4)

„Typické jídlo jsou pirohy plněné kapustou, shuba, holubtsi, různé saláty, brambory, cibule, atd. Většina těchto jídel se upravuje na oleji, ale 6. ledna se nejí žádné maso.“ (inf. 13) *„Celý den se drží půst. Večeře je ale potom hodně bohatá. Na stole je 12 jídel. Je tam kutia, kompoty, punčiky, holubtsi, ryby, brambory, houby, pirohy, boršč, fazole, zelí a kaša.“* (inf. 3) Můj strýc ze Zakarpatské Ukrajiny, který se mimochodem striktně hlásí k římskokatolické církvi podotýká, že jako předkrm měli česnek a med. *„Vím, že to mělo nějaký hlubší význam, bohužel už si jej nepamatuji. Snad jen to, že po tomto pokrmu jsme měli ještě zelnou*

[25] Viz http://www.vanocevesvete.com/ukrajina.php

polévku, kde byl kus masa a poté bobalky s mákem. O půlnoci se také chodilo na bohoslužbu.“ (inf. 7)

Z těchto výpovědí je patrné, že každá domácnost má tradici podobnou, ale v určitých aspektech se liší. Například u informátorky č. 13 a celé její rodiny bylo naprosto nepřípustné, aby 6. ledna někdo pozřel maso jakéhokoliv druhu. Také chodili na bohoslužbu, ale přes den 7.ledna. Naopak rodina informátora č. 7 měla během večeře jako jeden z hlavních jídel večeře zelnou polévku s vepřovým masem a na bohoslužbu se prý chodilo 6. ledna o půlnoci. Dále také inf. 3 uvádí, že během večeře měli i rybu, což je podle slov inf. 13 nesprávné. Maso z ryb ovšem není maso z teplokrevného živočicha a tak se tedy na ryby postní tabu nevztahuje.

Na konci Svaté Večeře rodiny často začnou zpívat jejich ukrajinské vánoční koledy (*kolyadky*).[26] Po večeři se nechává použité nádobí na stolech, jelikož mytí nádobí v tento den je považováno za hřích.[27] V některých ortodoxních rodinách se zachovala i tradice s názvem *didukh.* To probíhá tak, že hlava rodiny přináší domů svazek pšenice nebo žita (*didukh*)[28], což má reprezentovat důležitost předků a bohatou úrodu plodin na Ukrajině – což považují za základní páteř života již po celá staletí. *Didukh* znamená v překladu dědečkova duše, což symbolizuje úctu k rodinným předkům (Ball 1997: 79). Ve městě lidé tuto tradici nedodržují tak striktně. Jako náhradu *didukha* některé domácnosti ozdobí stůl vázou s několika pšeničnými stébly.

Stejně jako náš Ježíšek nebo Santa Claus ve Spojených státech, v ukrajinské tradici je osoba jménem Svatý Mikuláš (*Svatyi Nikolaj*) (inf. 5) nebo také Děda Mráz. Svatý Mikuláš v noci navštěvuje domácnosti a přináší pro děti dárečky. Následujícího rána najdou děti nějaký dárek pod polštářem nebo vedle postele (inf. 17). „*Nadělují se většinou peníze a*

[26] Viz http://bestofukraine.com/culture/holidays-in-ukraine.html
[27] Viz http://oldukrajinistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf
[28] Viz http://www.vanocevesvete.com/ukrajina.php

sladkosti, někdy ale také uhlí a brambory. Ale to bylo jen tehdy, když děti zlobily.“ (inf. 10)

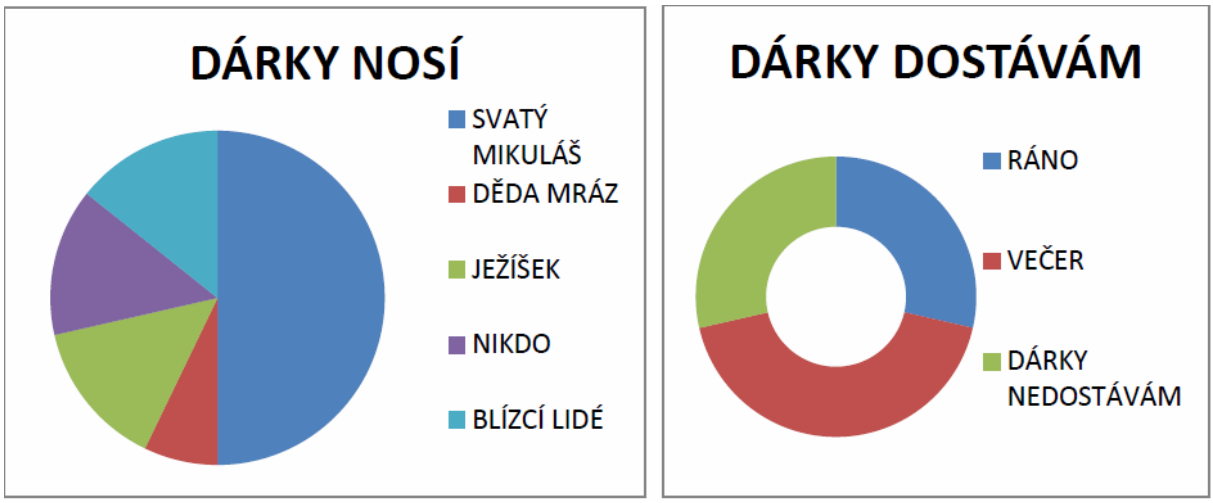

GRAF 3 Výpovědi respondentů na otázku, kdo na Ukrajině rozdává svátky během vánočních svátků a v jakou denní dobu dárky dostávají.
Zdroj: Bašusová, 2015

Přestože na grafech můžeme vidět, že se v této otázce ne všichni shodují. Výpovědi mých respondentů jsou v tomto ohledu takřka totožné. Mým respondentům nosí dárky sv. Mikuláš a vždy ráno.

Druhý den (7.ledna) se naopak jí pouze maso a to nejlépe vše domácí: *pilmeni, pirohy* plněné hovězím, vepřovým i kuřecím masem (inf. 9). Od tohoto dne oficiálně začínají na Ukrajině vánoční svátky. Chodí se vzájemně navštěvovat ostatní členové rodiny, kteří nebyli přítomni u Večeře nebo i známí (inf. 3). V tento den se také chodí do kostela na bohoslužbu, kde kněz oficiálně „zahájí“ vánoční svátky a všem popřeje jejich příjemné prožití (inf. 1). *„První den Vánoc začíná večeří, jsme doma s rodinou. Druhý den se chodí koledovat po vsi a třetí den jsme chodili koledovat znova a tentokrát jsme vybírali i peníze ne jen koledy. Ty peníze pak dostala církev, která to pak investovala do kostela.“* (inf. 5)

Pamatuji si, že v tomto období také pravidelně jezdila část mých informátorů na Ukrajinu za zbytkem své rodiny. *„Pracuji a bydlím v České*

republice již téměř 20 let. Nebyl by rok, kdybych se nejela podívat na svého nejstaršího syna Igora, který žije na Ukrajině. A to i přesto, že dnes už celý zbytek mojí rodiny žije tady v Plzni se mnou.“(inf. 3) Někdy s ní jezdili i další Ukrajinci žijící v Čechách, ať už v rámci rodiny nebo mimo ní. Sama si prý nedokáže představit, že by v období Vánoc, nejela za svými známými a synem na Ukrajinu. V tomto každoročně se opakujícím procesu můžeme vidět možnou snahu o zrušení času, který uplynul během končícího cyklu a zároveň vytvoření času nového (Eliade 1993: 50-51). *„Každého nového roku se opakuje kosmogonie, svět je tvořen znovu a spolu s ním je‚tvořen‘ také čas, který se regeneruje, neboť ‚začíná znovu‘.“* (Eliade 1994: 71)

Zajímavé je, že téměř ve všech rozhovorech příslušníci ukrajinské diaspory v Plzni a okolí odpovídali na otázku, kdy slaví Vánoce takřka jednohlasně, že 24. prosince a 6. ledna. Brali to jako samozřejmost, přestože v pravé ukrajinské tradici na termín 24. prosince nepřipadá žádný z výše zmíněných svátků. Během svátků také ženy nosí tradiční vyšívané šátky (viz. obr. 5), což je považováno za jeden z národních krojů. Tyto šátky mají na ukrajinském venkově nejen praktický, ale i symbolický význam. *„Zadané ženy nosily šátky takřka pořád, svobodné šátky nenosily.“* (inf. 7) (viz obr.4) V zimě je nosí kvůli velkým zimám, které v tomto období panují. Během Vánoc většina lidí nechodí do práce. *„Krámky jsou otevřené, jinak mají všichni volno.“* (inf. 15) V období svátků se lidé zdraví slovy *„Chrystos narodyvsja!“* (Livinský 2017)

Kdy vánoční svátky končí, není zcela jasné. Pro některé z dotazovaných končí Vánoce neprodleně po Svatém večeru (inf. 9), pro jiné zase trvá až do doby, než se sundá vánoční stromeček. *„Pamatuji si, že na Ukrajině jsme měli stromeček postavený někdy až do konce března, dokud jsme nesnědli všechny cukerky*[29]*, které zdobily stromeček.“* (inf. 5) *„Možná dokonce, že vánoční atmosféra je tu pořád, jen schopnost vnímat ji je nestejná.“* (Dvorský 1988: 409)

[29] Bonbóny, kterým některé rodiny na Ukrajině zdobily stromeček.

5.1) Tradice ostatních ukrajinských svátků:

Obecně lze svátky nejen na Ukrajině rozdělit na církevní a občanské nebo také státní.[30] Církevní svátky jsou slavené podle pravoslavného církevního kalendáře. Svátky jmen se na Ukrajině neslaví (inf. 5). Občanské svátky jsou především různé památné či významné dny nebo výročí. Kromě Vánoc informátoři mluvili i o jiných národních svátcích. Vybral jsem 3, o kterých se respondenti z nějakého důvodu zmiňovali a těmi jsou Velikonoce, Sv. Petr a Pavel a Mezinárodní den žen.

Velikonoce

Velikonoce jsou svátky, které probíhají stejně jako v ostatních křesťanských zemích na území celé Ukrajiny. V tomto období došlo dle Bible ke vzkříšení Ježíše. Velikonoce tedy patří jednoznačně k nejsilnějším svátkům vůbec nejen na Ukrajině. „*Podle juliánského kalendáře začíná jaro o 13 dní později a datum Velikonoc se určuje podle prvního jarního úplňku, proto časový odstup pravoslavných Velikonoc od katolických může být různý*.“[31] Na Ukrajině nazývají Velikonoce *Velykden* (Velký den). Symbolem ukrajinských Velikonoc jsou *pysanky,* což je obdoba českých kraslic. Podle pověstí měly *pysanky* chránit domácnost před zlými duchy a neštěstím.[32] Dle výpovědí mých informátorů se tradice ukrajinských Velikonoc a Vánoc z hlediska průběhu ritu liší jen v dílčích aspektech. „*Chodí se do kostela a odpoledne se chodí koledovat, stejně jako o vánocích.*“ (inf. 10) Naopak v České republice je rozdíl mezi oslavami Vánoc a Velikonoc znatelnější (inf. 1). Pro širokou veřejnost je tradice Vánoc mnohem silnější než u Velikonoc, ovšem z hlediska konzervativní křesťanské tradice jsou naopak Velikonoce mnohem symboličtěji i nábožensky hodnotnější.

[30] Viz http://oldukrajinistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf
[31] Viz http://oldukrajinistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf
[32] Viz https://www.timeanddate.com/holidays/ukraine/easter-sunday

Ukrajinci, kteří v České republice dlouhodobě přebývají, často tvrdí, že česká tradice svátků obecně je slabší (inf. 17). Toto tvrzení je třeba brát s rezervou vzhledem k faktu, že migrace ukrajinské komunity směřuje z většinou venkovských oblastí na Ukrajině do větších měst nebo jejich okolí v České republice. *„Pohyb lidí z vesnic do měst, za prací i za vzděláním, televize a noviny vytvářejí novou, volnější a povrchnější soudržnost národních a politických společností. Tím ovšem rozrušují homogenitu místních skupin a přirozená náboženská příslušnost se tak mění v místní zvyky, nebo dokonce folklor. V pouhý pozůstatek něčeho, co kdysi bylo živé, snad i něco přineslo a vytvořilo, co se však dnes už jen setrvačností udržuje a nenabízí žádnou životní orientaci, tím méně perspektivu.“* (Sokol 2004: 16) Tradice je na venkově obecně silnější než ve městech, proto na Ukrajince příchozí z rurálních oblastí, působí v tomto ohledu české urbánní prostředí vůči svátkům poněkud lhostejně.

O Velikonocích se na Ukrajině drží půst ve středu a ve čtvrtek (inf. 13). V tomto období si domů přinesou proutěný košík (viz obr. 7 a 8), který si ozdobí symbolem příchodu jara a Velikonoc – „kočičkami“ a větvemi (inf. 3). Proutěný košík naplní vším, co na Velikonoce budou jíst. Nejčastěji to jsou již zmíněné *pysanky*, dále potom klobásy, bonbóny, sýry, křen a domácí bochánek *paskha,* což symbolizuje Kristovo tělo (inf. 8). *Paskha* se peče na velikonoční čtvrtek, uprostřed se nakreslí kříž z mouky (inf. 17). Během Velikonoc se lidé na ulici zdraví heslem „*Christos voskeres!*“ – což znamená „Kristus vstal z mrtvých!“ a symbolizuje to něco mezi přáním a pozdravem, které používají během období svátků (Gryń 2011).

V pátek se drží přísný půst a smutek, jelikož v tento den zemřel Kristus. Večer probíhá obřad v kostele. Sobota je vyhrazená přípravám na Velikonoce v podobě úklidu domácnosti, vaření a malování kraslic (inf. 9). Neděle je považována za největší křesťanský svátek v roce. Velikonoční neděle se nese v duchu veselí a hojnosti zejména během slavnostního oběda. Na Velikonoční pondělí se chodí do kostela na

bohoslužbu. Ta probíhá tak, že se z posvěcené studny před kostelem[33] nabere svěcená voda a poté se třikrát obejde kostel v čele s knězem. Ten během průvodu lidem světí jejich velikonoční košíky s jídlem. Po obřadu se jde zpátky domů a v podvečer se stejně jako na Vánoce chodí koledovat po sousedství. Na Ukrajině se ženy nešlehají pomlázkami. Ženy nebo muži se polévají studenou vodou. Záleží na oblasti země.

Takřka všichni dotazovaní dnes již ukrajinské tradiční Velikonoce v původní podobě neslaví. Posílají si různá velikonoční přání (viz. obr 9) prostřednictvím sociálních sítí nebo e-mailu. Zachoval se pouze zvyk s naplněním košíku kraslicemi a tradičním velikonočním jídlem (inf. 18). Jedna z mých respondentek dokonce o Velikonocích navštěvuje kostel, kde si nechá svůj velikonoční košík posvětit (inf. 3). Šlehání pomlázkou, kterou nově příchozí ukrajinská pospolitost do té doby neznala, již přijala za svou a považuje to za neodmyslitelný zvyk Velikonoc. Stejně jako u Vánoc, kterým se budu věnovat v následující kapitole, se s českými ceremoniemi respondenti seznámili až po příchodu Čecha do rodiny. *„Když jsem se Táňu poprvé chystal napráskat pomlázkou, ani jsem k ní nestačil doběhnout a polila mě celého - od hlavy až k patě studenou vodou.“* (inf. 14)

Svatý Petr a Pavel

Svátek svatého Petra a Pavla je oslavován ortodoxními křesťany na Ukrajině dne 12. července a je posledním ze série velkých náboženských událostí v období jara a léta. Svatý Petr a Pavel jsou v křesťanství velice významné osobnosti. Svatý Petr je považován za zakladatele církve, sv. Pavel je označován jako první velký křesťanský misionář světa. Petr se dokonce osobně setkal s Ježíšem a byl jeho nejvýznamnějším apoštolem.[34] Není tedy nutné zdůrazňovat, že pro silně

[33] Před každým kostelem na Ukrajině je studna, která je oficiálně posvěcená. Voda ze studny je tedy poté považována za vodu svěcenou.
[34] Viz http://www.pastorace.cz/Aktuality/Petr-a-Pavel-svatek.html

věřící ortodoxní křesťany na Ukrajině je oslava sv. Petra a Pavla velice významnou událostí.[35]

Svátek svatého Petra a Pavla označuje konec období půstu, který trval několik týdnů. Na ukrajinském venkově, kde se tradice dodržují striktněji než ve městech, musejí v tomto období dokonce i pozměnit jídelníček, což má jednak praktickou tak i symbolickou funkci. Rolnické zásoby mouky a obilí jsou v červenci vyčerpány a produkty z nové sklizně ještě nejsou k dispozici. To je důvod, proč se stala nová zelenina, houby, petržel a další „zelené věci" významným doplňkem stravy v ukrajinské venkovské domácnosti - například zelený boršč, studená zeleninová polévka *kholodnyk*, *holubtsi* plněné mladými listy červené řepy atd.[36]

V období tohoto svátku se dělá v domácnostech velký úklid, lidé chodí do kostela a dívky nosí na hlavách květinové věnce. V den svátku se také pořádají pikniky v přírodě, kam chodí především mladí. Moji respondenti chození na piknik nazývají již zlidovělým označením tzv. petrováním (inf. 17). Na piknik každý přinesl něco z domova a všichni si brali od ostatních, co chtěli. Mladí během pikniku hrají různé hry, tancují a povídají si. Během soumraku děti vyrobí věnce z květin a dají je na hlavy pasoucímu se dobytku.[37]

Jedna z mých informátorek například na pikniky pro své kamarády brala sladkosti poslané od matky, která v tu dobu již pracovala v české republice. „*Byl to skvělý pocit, dát ochutnat svým kamarádům něco, co do té doby neznali. Všichni byli v tomto období velice štědří, tak jsem byla ráda, že jsem jim to mohla oplatit.*" (inf. 2) Přestože na Ukrajině panuje chudoba, můžeme v určitých sociálních sférách vidět jednak aspekty solidarity, ale někdy i vzájemné ekonomické soutěživosti a to zejména v oblasti pohostinství. „*Ať už je domácnost sebevíc chudá, pokud někdo přijde na návštěvu, celý stůl se zaplní jídlem.*" (inf. 1)

[35] Viz http://www.wumag.kiev.ua/index2.php?param=pgs20092/138
[36] Viz ibid
[37] Viz ibid

Přestože je podle slov mých respondentů svátek svatého Petra a Pavla na Ukrajině významnou událostí, nikdo z nich ani jejich kamarádů v rámci ukrajinské diaspory žijící v Plzni a okolí, tento svátek již neslaví.

Mezinárodní den žen

Stejně jako u nás v Čechách ale i v jiných východoevropských postsovětských státech, i na Ukrajině se tento svátek slaví. Mezinárodní den žen je obecně pojímán jako prostředek zaměřený na ochranu, propagaci a oslavu ženských práv. Tento státní svátek vznikl během vlády Sovětského svazu a slaví se již od roku 1965. V den svátku je na Ukrajině zavřená většina obchodů, muzeí, knihoven, úřadů a vzdělávacích institucí. Sekundárním znakem tohoto svátku se neoficiálním způsobem stala všeobecně sdílená radost z příchodu jara. Symboly tohoto svátku jsou květiny – zejména růže a tulipány.[38]

Způsob oslav se v zásadě neliší od toho našeho. Muži darují květiny nebo jiné drobné dárečky ženám nebo jím projevují svou přízeň v podobě přáníček. Rozdíl mezi tradicí naší a jejich je, dle slov mých informátorů ten, že na Ukrajině se uctívají ženy vzájemně. V rámci rodiny samozřejmě platí to, že mladší ženy uctívají starší. V Čechách ženám darují květiny nebo dárečky převážně jen muži. Dále si také 8. března děti ve školách vyměňují dárečky mezi sebou (inf. 10), což u nás můžeme vidět pouze v předvánočním období a ne jindy.

Ukrajinky si tento zvyk přinesly i sem do Čech, kde není úplně obvyklé, aby žena přála ženě a to jak starší, tak i mladší generace. Viditelné je to dobře například na sociálních sítích, kde takřka každá žena ukrajinského původu posílá virtuální formou přání osobám stejného pohlaví, zatímco Češky si přejí jen ojediněle. Je to jeden z mála

[38] Viz https://www.timeanddate.com/holidays/ukraine/international-women-day

zvyků, který si Ukrajinci – v tomto případě Ukrajinky – zachovaly a i v nově osídlené zemi jej slaví v takřka nezměněné původní podobě.

„Já například dodnes vykám své tetě a dokonce i babičce. Přijde mi to tak prostě přirozené.“ (inf. 8) *„Je to naše hluboce zakořeněná představa o tom, že bychom si měly vzdávat úctu jednak my ženy mezi sebou, ale i mladší starším.“* (inf. 2) Matka mé respondentky na toto navazuje: *„V Čechách obecně mladí nemají žádnou velkou úctu ke starším. Češi mi v tomto ohledu přijdou velice lhostejní. Na Ukrajině je úcta vzájemná a úcta ke starším jedním z hlavních pilířů naší společnosti. Tato česká lhostejnost je vidět právě i na svátku žen, kdy se Češky nechávají obdarovávat květinami a bonboniérami, ale samy ostatním ženám nepopřejí.“* (inf. 13)

5.2) Ukrajinské Vánoce v Českém prostředí:

Hned na začátek této kapitoly bych rád zdůraznil, že takřka všichni moji hlavní informátoři se shodují na tom, že tradiční ukrajinské Vánoce, tak jak je slavili dříve ve své vlasti, v České republice již neslaví. Stále se ovšem snaží hledat jisté paralely v obou tradicích, aby si alespoň částečně připomněli něco ze své vlasti. *„Drobné shody mají v novém prostředí velký význam – stávají se výchozími body pro rozvíjení dalších dílčích procesů.“* (Dvorský 1988: 438) Posílají si mezi sebou vánoční přání, starší navštěvují kostely, schází se jak rodina, tak i blízcí přátelé. Vaří ukrajinská jídla a zpívají jejich *koliadky* a vzpomínají na staré časy. Tím ovšem jejich snaha o znovuoživení ukrajinských způsobů oslav v novém prostředí víceméně končí.

Poněkud důraznější a svědomitější přístup k udržení si původních tradic jsem zaznamenal pouze u dvou skupin respondentů. Jedním z nich je již zmiňovaný, silně ortodoxní věřící Ukrajinec pocházející z Kyjeva, který dnes již téměř 20 let žije v Praze. V rámci rodiny udržuje tradici

ukrajinskou – včetně pokrmů u večeře (viz obr. 3), výzdoby, bohoslužeb a dalších zvyků, které si s sebou z Ukrajiny přinesl. Dokonce i striktně odmítá tradici českou. *„Narodil jsem se jako Ukrajinec, vyrůstal jsem jako Ukrajinec, osvojil jsem si ukrajinské zvyky a přestože Čechy mám rád a nalezl jsem zde nový domov, nic a nikdo mi nebrání v tom, abych si zachoval své původní zvyky i zde. Aspoň moje děti, které se narodily zde, mají šanci částečně nahlédnout do kultury ukrajinské. A já a moje žena vždy rádi zavzpomínáme na staré časy.“* (inf. 19)

Ukrajinská rodina žijící v Klatovech, která se na mém výzkumu značně podílela, také slaví Vánoce podle tradice ukrajinské. Slaví je až po novém roce – řídí se tedy Juliánským kalendářem. Jsou to patrioti, kteří svou vlast milují a to i jejich náboženské tradice, zvyky a oslavy (inf. 9). To je jeden z hlavních důvodů, proč pro ně české Vánoce a další ceremonie nejsou tak důležité. Tito lidé považují za správné a přirozené uctívání tradic původních – tedy těch, které znají a které slavili v době, kdy ještě žili na Ukrajině. Je to ovšem velice okrajová záležitost. U obou těchto rodin původní způsob ceremonie tkví pouze v rituálu spojeném se Svatou večeří a všemi obřadními náležitostmi okolo ní. Nikdo z nich nechodí koledovat a na vánoční bohoslužby chodí pouze rodina z Prahy.

„Než jsem přišel k nim do rodiny a naučil je tradice české, tak vůbec nevěděli, kdy se Vánoce u nás slaví. Nevěděli nic o Ježíškovi, nadílce, kaprovi atd. Vlastně se o to do té doby ani nezajímali a svoje původní Vánoce slavili jen tak symbolicky při večeři 6. ledna a druhý den volali svým krajanům a přáli si hezké Vánoce.“ (inf 11) Tvrdí jeden z mých českých respondentů, který žije s Ukrajinkou. Jejich rodina si od té doby postupně osvojovala zvyky nové, až je postupně úplně přejala a dnes již slaví Vánoce podle tradice české. Konkrétně tato rodina je - co se týká religiózních tradic - velice dobře adaptovaná na zdejší katolické prostředí.

Další z rodin, která v Čechách žije již více než 20 let, slaví Vánoce podle našeho obřadního řádu. Na Štědrý den (24. prosince) se rodina

sejde u jednoho stolu, kde proběhne štědrovečerní večeře a poté proběhne nadílka u ozdobeného stromku za zpěvu českých koled. Ukrajinské tradice již tato rodina takřka nectí a kontakt s ostatními členy své rodiny, kteří žijí nejen na Ukrajině, ale i v Itálii, mají jen minimální. Pouze si 6. nebo 7. ledna zavolají a popřejí hezké Vánoce, jelikož osobně se scházejí jen zřídka. *„Holkám se Štědrý večer včetně nadílky a Ježíška zalíbil natolik, že už se o ukrajinské Vánoce vůbec nezajímají. Žijou tu už odmalička, takže si za tu relativně krátkou dobu, co žily tam, ani nestačily zvyknout na jejich zvyky.“* (inf. 14) *„Člověk by však nedokázal světit svátky, aniž by v nich viděl nějaký smysl, ani by nepřijal víru, které by nerozuměl.“* (Durkheim 2002: 460) *„Za celou dobu, co jsme spolu, si nevzpomínám, že by Viky chtěla na našich zvycích něco měnit nebo slavit Vánoce podle jejich ukrajinského způsobu.“* (inf. 6) doplňuje další z Čechů informaci o své ukrajinské přítelkyni a jejím přístupu k původním obyčejům.

Dalším typem modifikovaného způsobu ceremonie zapříčiněné změnou kulturně-náboženského prostředí vlivem migrace, je velice charakteristický způsob oslav svátků, který tkví v jisté “kulturní symbióze“, kdy jedinci během svátků a svátečních obřadů kombinují prvky obou tradic, ke kterým získali během svého života přístup a osvojili si je. Tento “hybridní způsob“ oslav je specifický tím, že během něj si rodina vybírá ty prvky z obou tradic, které si oblíbila a ty následně v ceremonii využívá. Na Štědrý den drží půst a dnes již někteří z nich připravují dokonce i kapra a bramborový salát. Také si ozdobí a postaví stromeček většinou do obýváku, ale někdy i do kuchyně – zkrátka tam, kde je největší míra a frekvence společenské zábavy. Nejoblíbenější část Vánoc u této skupiny je ale samozřejmě společná večeře, kterou dělají jak 24.prosince, tak 6. ledna. Během ní dělají pokrmy výhradně ukrajinské – *shuba,* rybí speciality, sulc, klobásy, sýry, saláty a nechybí samozřejmě ani dostatečná zásoba vodky, českého piva a vína. Zvou si především rodinné příslušníky a nejbližší přátele, což byli většinou ostatní Ukrajinci, Poláci a Slováci žijící ve stejném městě nebo blízkém okolí. Samotná

hostina nemá žádný formální řád předepsaných formalit. Zkrátka se jen pije, jí, vypráví a užívá se volných a slavnostních vánočních dnů. (Viz obr.1 a 2). Nadílka probíhá u stromečku a dárky dostávají především nejmladší členové rodiny.

6) Shrnutí:

Obecně lze tedy poznatky z výzkumu vyhodnotit s tvrzením, že během tohoto střetu dvou nábožensky a kulturně odlišných přístupů k obřadům a národnostních pospolitostí, vzniká několik možných modifikací ve způsobu oslav tradičních církevních svátků. Na jedné straně malé konzervativní a do jisté míry izolované skupinky jedinců v rámci ukrajinské diaspory, kterým se úspěšně podařilo zachovat alespoň určité fragmenty své původní kulturně-náboženské identity a na straně druhé většina dlouhodobě nebo již trvale žijících osob ukrajinské národnosti, která své zvyky v nové zemi již neobnovila a naopak přejala tradice nové.

Lze také tvrdit, že starší generace, která si začala osvojovat tradice nové v cílové zemi jejich migračního procesu až v pozdější fázi svého života, přikládá českým Vánocům mnohem menší pozornost. Naproti tomu mladší generace má vlivem ranné socializace v novém kulturním prostředí zcela jiný přístup. Postupně začíná vnímat českou tradici jakožto “svojí“, “tu správnou“, a tak se tedy nejdříve ocitá na pomezí dvou odlišných přístupů k ritu Vánoc. Později postupně úplně upustí od tradice původní a převládá již tradice nově osvojená. Zároveň ale tuto novou tradici nemají tak hluboce zakořeněnou jako děti vyrůstající v Čechách, které si celý obřad spojený s oslavami Vánoc osvojily již v té nejkrásnější a z hlediska Vánoc i té nejmagičtější fázi lidského života – dětství. Lze ale očekávat, že v budoucnu bude tento trend přetrvávat až do doby, kdy migrant přestane nostalgicky vzpomínat na své mládí a přirozeně si osvojí obyčeje nové, tím tedy dojde k úplnému potlačení tradice původní.

Poslední typ adaptace na změnu kulturně-religiózního prostředí spojenou s učením se tradic nových, tvoří skupina, která kombinuje prvky tradic jak českých (nově osvojených), tak ukrajinských (původních). Je tedy pro ně poněkud obtížné určit, kdy vlastně Vánoce slaví, kdy by je slavit měli a jakým způsobem by celá ceremonie měla probíhat. Jejich odpovědi jsou většinou neutrální: *„Vánoce pro mě začínají na Štědrý den a trvají až do konce ledna.“* (inf. 15) „*Vánoce slavíme na Štědrý den, tedy 24. prosince. Po novém roce se sejdeme v den našich Vánoc, ale formality spojené s večeří už neděláme.“* (inf. 1) Tím, že se nacházejí na pomezí dvou poměrně odlišných přístupů k tradicím obecně, dochází u nich vlivem tohoto schizmatu k tendencím přistupovat k Vánocům poněkud lhostejně.

A jak je tedy možné, že určité skupině osob ukrajinské národnosti se podařilo “ustát“ kulturně-náboženskou tenzi a i přes další vlivy – zejména migrační – si dokázali udržet tradici země původní? V tomto ohledu považuji otázku rodinné soudržnosti za esenciální. Ta totiž determinuje přístup ke způsobu oslav a k tradici celkově. Právě díky skupinově udržovanému procesu obřadního ritu, drží tradice pohromadě a mají šanci “přežít“ i ve zcela odlišném prostředí, kde se tyto tradice neuctívají a naopak se dodržují úplně jiné. *„Vánoce jsou svátky připomínající hodnotu domova, zvláště ideál domova vyznačujícího se jistotou a bezpečím. Čím vzdálenější, nedostupnější je domov, tím naléhavější je stesk po něm.“* (Dvorský 1988: 416)

Tím, že se schází větší počet jedinců, kteří cítí vzájemnou kulturní homogenitu nejen díky rodinným vztahům, ale mnohdy také kvůli tzv. nezjevné kultuře, kterou můžeme chápat jakožto *„analytický koncept k jehož vnímání jednotlivci dochází výhradně v určité konkrétní formě“* (Lozoviuk 2005: 41), se upevňují vazby dané pospolitosti k mateřské zemi a jejím tradicím. *„Pospolitost pociťujeme zvláště při každodenním společenském styku s lidmi, kteří vdechují stejnou vánoční atmosféru jako my a podobně jako my se na Vánoce připravují.“* (Dvorský 1988:

412) Přičemž k samotnému vzniku skupinové identity *„přispívají nejrůznější shody v oblasti sociálního života, např. kulturní, ideologické, technicko-ekonomické a jiné, jsou postupně jednotlivci sdíleny a jako takové označeny za ‚vlastní'."* (Lozoviuk 2005: 41)

Tímto procesem se zvyšuje míra kolektivního vědomí o tradicích původních a mohou se tedy úspěšně izolovat od vlivů majoritní společnosti, který by jejich tradici mohl narušit. Ovšem pouze do určité míry, jelikož vánoční symboly společně s vánoční atmosférou přítomnou v období Vánoc v Čechách na každém kroku, vytváří na jedince nezjevný tlak. *„Vánoční symboly působí i tehdy, když jsme přesvědčeni, že o celém kontextu vánočního dění rozhodujeme my sami."* (Dvorský 1988: 410)

7) Závěr:

V úvodu jsem se snažil čtenáři nastínit téma a problematiku mnou zvoleného výzkumného záměru. Zasadil jsem jej do kontextuálního rámce dvou velkých diskurzů v antropologii – migrace a náboženství – které jsem posléze rozvedl v následujících kapitolách. Dále jsem také čtenáře seznámil s metodami, které jsem během svého výzkumu používal.

V kapitolách věnovaných migraci jsem stručně nastínil současnou situaci jak z globálního hledisku, tak především v oblasti česko-ukrajinských mezinárodních vztahů. Statistické údaje a tabulky použité v této kapitole potvrzují, že migrace nejen z Ukrajiny do České republiky je aktuální záležitost a je třeba na ní nějakým způsobem reagovat.

Další kapitola byla zaměřena na religiozitu a v rámci textu slouží jako spojovací část mezi doposud teoretickou částí a částí praktickou. Pozornost byla zaměřena především na náboženskou problematiku na Ukrajině. Dále také na religiózní podstatu vánočních svátků a ceremonií spojených s touto tradicí.

Závěrečné kapitoly jsou věnované ukrajinským Vánocům i ostatním svátkům. Vzhledem k tomu, že v podstatě neexistuje jednotný výklad a "řád", podle kterého by se ukrajinské Vánoce měly slavit, rozhodl jsem se, že budu vycházet především z výpovědí mých informátorů. Přestože většina z nich pochází z geografického hlediska ze stejné oblasti, ani sami respondenti se ve svých výpovědích ne vždy shodují. Pro tento výzkum ovšem nebyla samotná ukrajinská tradice vánočního ritu tak významná, jako proces modifikace jejich ceremonií, zapříčiněný změnou kulturně-náboženského prostředí.

Cílem této práce nebylo pouze detailní zkoumání a následné interpretování dvou náboženských tradic, jejich paralel a shod, ale

vyvození obecnějších závěrů. Na příkladu svátků je totiž velice dobře vidět, jak funguje kulturní difuze v procesu migrace a socializace imigrujících osob v cílové zemi.

V závěrečném shrnutí jsem na základě dat získaných v rámci výzkumu, rozlišil 3 různé modely adaptace na změnu kulturně-náboženského prostředí dlouhodobě žijících jedinců ukrajinské národnosti v Plzni a okolí. Na základě těchto sumarizujících informací je zřejmé, že si migranti z Ukrajiny – pravděpodobně díky jazykové a částečně i sociokulturní podobnosti – velice rychle zvyknou na prostředí nové (v tomto případě Čechy) a dokonce si i rychle osvojí místní obyčeje a zvyky. Zejména, když jsou v dlouhodobém a osobnějším vztahu s jedinci patřící do majoritní společnosti.

Ať už jsou jejich současné způsoby oslav náboženských ceremonií jakékoliv, výsledek je stejný a jednoznačný. Nikdo z mých respondentů už nectí původní tradici v obřadních zvyklostech svátků v podobě, jako ji slavil na Ukrajině. A to i přesto, že většina z nich je silně věřící. Lze tedy tvrdit, že prostředí cílové země – ať už sociální, náboženské či kulturní – má u migrantů rozhodující vliv na podobu tradičních náboženských ceremonií.

8) Literatura:

Ball, Ann 1997: *Catholic Traditions in the Garden*. Our Sunday Visitor Publishing: Huntington.

Bašusová, Sylvie 2015: *Vánoční symboly a zvyky v české, ruské a ukrajinské tradici.* Bakalářská práce, Olomouc. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta. [online] [shlédnuto 16. 2. 2017]. Dostupné z < [online] [shlédnuto 16. 2. 2017]. Dostupné z <http://theses.cz/id/ebiyay/Bakalsk_prce_Bausov_Sylvie.pdf>.

Black, Richard - Adger, William Neil - Arnell, Nigel - Dercon, Stefan – Geddes, Andrew - Thomas, David 2011: *The effect of environmental change on human migration.* Global Environmental Change vol. 21, st. 3-11.

Bowie, Fiona 2008: *Antropologie náboženství*. Praha: Portál.

Castles, Stephen - Miller, Mark 2009: *The age of migration: International population movements in the modern world.* 4th ed. New York: Guilford.

Čermák, Zdeněk - Lupták, Milan 2015:*Socioekonomický a demografický kontext česko-ukrajinské migrace* st. 53-67. In: Drbohlav, Dušan 2015: *Ukrajinská pracovní migrace v Česku.* Charles University in Prague, Karolinum Press.

Drbohlav, Dušan – Janská, Eva – Šelepová, Pavla 2001: *Ukrajinská komunita v České republice [Ukrainian community in the Czech Republic*] In: Šišková, Tatjana. (ed.) 1998: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, st. 89-97.

Drbohlav, Dušan a kol. 2015: *Ukrajinská pracovní migrace v Česku.* Charles University in Prague, Karolinum Press.

Durkheim, Émile 2002: *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: Oikoymenh.

Dvorský, Ladislav 1988: *Vánoce dnes*. In: Frolec, Václav a kol.1988: *Vánoce v české kultuře.* Praha: Vyšehrad.

Eliade, Mircea 2004: *Iniciace, rituály, tajné společnosti: mystická zrození*. Brno: Computer Press.

Eliade, Mircea 1993: *Mýtus o věčném návratu: (archetypy a opakování)*. Praha: Oikoymenh.

Eliade, Mircea 2006: *Posvátné a profánní*. Praha: Oikoymenh.

Frolec, Václav a kol. 1988: *Vánoce v české kultuře*. Praha: Vyšehrad.

Geertz, Clifford 2000: *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Leontiyeva Yana 2004: *Pozadí výzkumu - přehled stavu zkoumaných komunit usazených v ČR. Ukrajinci.* st. 23-31. In: Drbohlav, Dušan - Ezzedine-Lukšíková, Petra (ed.) *Výzkumná zpráva: Integrace cizinců v ČR.* Praha: Mezinárodní organizace pro migraci.

Leontiyeva, Yana (ed.) - Ezzeddine-Lukšíková, Petra – Hirt, Tomáš – Jakoubek, Marek – Kocourek, Jiří – Pažejová, Lucie 2006: *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové).* Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha.

Lozoviuk, Petr 2005: *Evropská etnologie* ve *středoevropské perspektivě*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice.

Papastergiadis, Nikos 2000: *The turbulence of migration: globalization, deterritorialization, and hybridity*. Malden, Mass.: Blackwell Publishers, st. 3-6.

Pospíšil, Leopold Jaroslav 1997: *Etnologie práva: teze ke studiu práva z mezikulturní perspektivy*. Praha: SET OUT.

Rappaport, Roy A. 1999: *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sanderson, Matthew a kol. 2014: *Ukrajinská pracovní migrace v České republice: odliv mozků a existence strukturálních kanálů.* In: *Politická ekonomie.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. st. 542-559.

Sokol, Jan 2004: *Člověk a náboženství*. Praha: Portál.

Šišková, Tatjana (ed.) 2001: *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století.* Praha: Portál.

Štampach, Ivan Odilo 1992: *Malý přehled náboženství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Turner, Victor Winter 1982: *From ritual to theatre: the human seriousness of play*. New York: PAJ.

Weber, Max 1998: *Sociologie náboženství*. Praha: Vyšehrad.

Yakovenko, Světlana 2016: *Ukrainian Christmas Eve Supper: Traditional village recipes for Sviata Vecheria*. Sova Books, Sydney.

Zilynskyj, Bohdan - Kočík, René 2001: *Ukrajinci v ČR*. In: Šišková, Tatjana (ed.) 2001: *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, st. 81–88.

Internetové zdroje:

Drbohlav, Dušan 2003, „Immigration and the Czech Republic (with Special Respekt to the Foreign Labour Force)“ [online] [shlédnuto 5. 2. 2017]. Dostupné z <http://aa.ecn.cz/img_upload/f76c21488a048c95bc0a5f12deece153/drbohlav_clanek02.pdf>.

Gryń, Stanislav 2011:„Kristus vstal z mrtvých! Opravdu vstal z mrtvých!“ *Provincie řádu minoritů v České republice*“ [online] [shlédnuto 2. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.minorite.cz/rad-minoritu/kristus-vstal-z-mrtvych-br-opravdu-vstal-z-mrtvych.html>.

„Holidays in Ukraine“*. BestofUkraine.com* 2010. [online] [shlédnuto 24. 2. 2017]. Dostupné z <http://bestofukraine.com/culture/holidays-in-ukraine.html>.

Henig, David 2007: „Migrace“ *Antropowebzin 2/3/2007*. [online] [shlédnuto 4. 2. 2017]. Dostupné z < http://www.antropoweb.cz/cs/migrace >.

„Christmas Traditions of Ukraine“ *InfoUkes* [online] [shlédnuto 24. 2. 2017]. Dostupné z <http://www.infoukes.com/culture/traditions/christmas/>.

„International Women’s Day in Ukraine“ *timeanddate.com* [online] [shlédnuto 15. 3. 2017]. Dostupné z <https://www.timeanddate.com/holidays/ukraine/international-women-day>.

Janků, Kateřina 2006:“Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem“ *Sociální studia 1/2006.* [online] [shlédnuto 4. 2. 2017].

Dostupné z < [online] [shlédnuto 4. 2. 2017]. Dostupné z <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080227135405.pdf>.

Juříčková, Veronika 2012:“Turismus z perspektivy antropologie migrace (bakalářské práce)“ *Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita: ústav antropologie.* Dostupné z < [online] [shlédnuto 4. 2. 2017]. Dostupné z <https://is.muni.cz/th/321770/prif_b/Jurickova_Veronika_bakalarska_prace_konecna_ver.txt>.

Lanz, Tilman 2013:„Migration“ *Oxford Bibliographies* [online] [shlédnuto 16. 2. 2017]. Dostupné z < [online] [shlédnuto 5. 2. 2017]. Dostupné z <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0098.xml>.

Livinský, Oleksa:“Ukrajinské Vánoce ctí tradice, víru i pověry…“ *Ukrajinci.cz* [online] [shlédnuto 7. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.ukrajinci.cz/vyhledavani/aktuality+c19/ukrajinske-vanoce-cti-tradice-viru-i-povery+a5957.htm>.

Leontiyeva, Yana 2003: „Cizinci v ČR „my“ a „oni“?“ *Naše společnost* 1 (3-4): 22-25 [online] [shlédnuto 5. 2. 2017]. Dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3916/f11/100018s_Cizinci%20v%20CR.pdf>.

Lupták, Milan a Dušan Drbohlav 1997: „LABOUR MIGRATION AND DEMOCRATIC INSTITUTIONS IN THE CZECH REPUBLIC: THE EXAMPLE OF UKRAINIAN WORKERS“ [online] [shlédnuto 25. 1. 2017]. Dostupné z <http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/luptak.pdf>.

Naciuk, Greg 1997:“Sviat Vechir“ *infoukes.com* [online] [shlédnuto 8. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.infoukes.com/culture/traditions/christmas/sviat_vechir.html>.

„Ortodox Easter Day in Ukraine“ *timeanddate.com* [online] [shlédnuto 15. 3. 2017]. Dostupné z <https://www.timeanddate.com/holidays/ukraine/easter-sunday>.

Sokol, Jan 2003:“Zapomněli jsme slavit?“ *Jan Sokol* [online] [shlédnuto 21. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.jansokol.cz/2014/03/zapomneli-jsme-slavit/>.

Součková, Taťána 2016:„Problematika výzkumu ukrajinské minority v Čechách a na Slovensku“ *AntropoWebzin 3-4/2016* st. 107-111 [online] [shlédnuto 15. 2. 2017]. Dostupné z <http://www.antropoweb.cz/webzin/index.php/webzin/article/view/235/257>.

Šiška, Jakub 2010:“Náboženství na Ukrajině“ *Český rozhlas* [online] [shlédnuto 10. 2. 2017]. Dostupné z <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/770701>.

„Svátky, tradice, zvyky“ *Sekce ukrajinistiky Katedry slavistiky FF UP Olomouc* [online] [shlédnuto 2. 3. 2017]. Dostupné z <http://oldukrajinistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf>.

„Sviat Vechir“ *InfoUkes* [online] [shlédnuto 7. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.infoukes.com/culture/traditions/christmas/sviat_vechir.html>.

„The feast of St Peter and St Paul celebrated in Ukaraine“ *Welcome to Ukraine* [online] [shlédnuto 15. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.wumag.kiev.ua/index2.php?param=pgs20092/138>.

„The Telegraph UK- Mapped: These are the world’s most religious countries“*Worldwide Independent Network of Market Research* [online] [shlédnuto 25. 1. 2017]. Dostupné z

<http://www.wingia.com/en/news/the_telegraph_uk_mapped_these_are_the_world_s_most_religious_countries/291/>.

„Vánoce na Ukrajině“ *Vánoce ve světě* [online] [shlédnuto 26. 1. 2017]. Dostupné z < http://www.vanocevesvete.com/ukrajina.php>.
„Ukrajina“ *Multimediaexpo.cz* [online] [shlédnuto 29. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Ukrajina>.

Zahn, Milan 2011:“Chrám sv. Anny“ *oplzni.eu* [online] [shlédnuto 10. 4. 2017]. Dostupné z <http://www.oplzni.eu/?p=416>.

9) Resumé:

The aim of the thesis is to collect and consequently interpret the relevant data (information) on people of Ukrainian nationality living in long term in the region of Pilsen by means of ethnographical research. In my research, I focus mainly on the way this minority group celebrates the holidays in particular Christmas. The forefront of my interest is the extent and the way the migration impact and majority environment influence modify the original Ukrainian festivities.

10) Seznam informátorů:

U – Ukrajinec/Ukrajinka

CZ – Čech/Češka

inf. 1) Nadiya S., 23 let, žena, U

inf. 2) Irena B., 24 let, žena, U*

inf. 3) Anna U., 51 let, žena, U

inf. 4) Vitalij S., 27 let, muž, U

inf. 5) Viktoriya S., 25 let, žena, U

inf. 6) Jan D., 28 let, muž, CZ

inf. 7) Jan M., 61 let, muž, CZ

inf. 8) Iryna S., 32 let, žena, U

inf. 9) Volodia V., 48 let, muž, U

inf. 10) Denis S., 13 let, muž, U

inf. 11) Josef U., 55 let, muž, CZ

inf. 12) Viktor L., cca 50 let, muž, U*

inf. 13) Táňa J., 45 let, žena, U*

inf. 14) Václav J., 52 let, muž, CZ

inf. 15) Ivana B., 28 let, žena, U*

inf. 16) Igor S., 34 let, muž, U

inf. 17) Oksana Ch., 54 let, žena, U

inf. 18) Alex K., 51 let, U

inf. 19) Andrej Y., 48 let, U*

Pozn.: Informátoři ukrajinské národnosti označení hvězdičkou mají české občanství.

11) Přílohy:

obr. 1 – Ukrajinská oslava v období Vánoc

obr. 2 - totéž

obr. 3 ukrajinská vánoční večeře v Čechách

obr. 4 – Ukrajinská oslava v období Vánoc

obr. 5

obr. 6 první zpověď

obr. 7 ukrajinský velikonoční košík

obr. 8 totéž

obr. 9 ukrajinské velikonoční přání